

A történeti alkotmány vívmányai és a Szent Korona az Alaptörvényben

Jelige: „sacracorona”

Kézirat lezárva: 2014. november 27.

TARTALOMJEGYZÉK

I. PROBLÉMAFELVETÉS ÉS A DOLGOZAT CÉLJA	2
II. AZ ALAPTÖRVÉNY KELETKEZÉSE	2
III. ALAPFOGALMAK: ALKOTMÁNY, TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY, ALKOTMÁNYOS VÍVMÁNY	5
1. Az alkotmány fogalma	5
2. A történeti alkotmány meghatározása	5
3. Alkotmányos vívmány: a fogalom és az idősík meghatározása	8
3.1. Az alkotmányos vívmány fogalma	8
3.2. Az idősík meghatározása	9
IV. VÍVMÁNYOK	10
1. A történeti alkotmány vívmányai	10
2. Az Országgyűlés	10
2.1. Az Országgyűlés, mint állami szerv	10
2.2. Mentelmi jog	12
3. A Kormány.....	14
3.1. A Kormány, mint állami szerv	14
3.2. Miniszteri felelősség.....	16
3.3. Miniszteri ellenjegyzés.....	17
4. Az igazságszolgáltatás.....	19
5. A közigazgatás törvényessége.....	21
6. Szabadságjogok	22
6.1. A gondolat- és véleménynyilvánítás szabadsága	22
6.2. A vallás- és lelkiismereti szabadság	22
6.3. A személyes szabadság	23
6.4. A tulajdonhoz való jog	24
6.5. A tanulás és tanítás szabadsága	24
6.6. A gyülekezési és egyesülési szabadság	25
6.7. A kérelemhez, panaszhoz- és jogsegélyhez való jog	26
6.8. Összegzés	27
7. A nemzetiségek egyenjogúsítása	27
V. A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY ÉS A KÖZTÁRSASÁGI ÁLLAMFORMA VISZONYA	30
VI. A SZENT KORONA KÖZJOGI MEGJELENÍTÉSE A RENDSZERVÁLTÁSTÓL AZ ALAPTÖRVÉNYIG	32
1. A Szent Korona a magyar jogtörténetben	32
2. A Szent Korona a magyar jogban a rendszerváltás után	33
3. A Szent Korona az Alaptörvényben	35
VII. ÖSSZEGZÉS	37
IRODALOMJEGYZÉK	39
FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK ÉS ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI HATÁROZATOK JEGYZÉKE	42

„Mi csak a törvény teljesítését kívánjuk;
mert a nem teljesített törvény holt betű,
jogfolytonosság nélkül az alkotmány nem él.”
- Deák Ferenc

I. PROBLÉMAFELVETÉS ÉS A DOLGOZAT CÉLJA

Magyarország Országgyűlése 2011. április 18-án elfogadta Magyarország Alaptörvényét. Az alkotmányos dokumentum megszületését követően számos kritika és vizsgálat tárgya lett. Rendelkezéseit nem csak a hazai,¹ de a nemzetközi² jogásztársadalom is szemügyre vette és alaposan elemezte.

Az Nemzeti Hitvallás szerint: „Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.”³ az Alaptörvény kimondja továbbá: „Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.”⁴ Ezt olvasva számos kifejezés tisztázására merül fel az igény. Munkámban arra keresem a választ, hogy mit tekinthetünk a történeti alkotmány vívmányainak, ezeknek milyen súlya és szerepe van, és milyen szerepet tulajdoníthatunk a Szent Koronának a jelenkori alkotmányjogban.

Ezekre a felmerülő kérdésekre keresem a választ, és a kialakult képet kívánom ismertetni, amelyhez feltétlenül szükséges a rendszerváltás óta eltelt időszak alkotmányozási kísérleteinek és az Alaptörvény keletkezésének áttekintése.

II. AZ ALAPTÖRVÉNY KELETKEZÉSE

Az 1989-90-es rendszerváltás óta eltelt időszakban számos alkalommal merült fel az alkotmányozás szükségessége. Magyarország volt az egyetlen olyan posztkommunista állam, amely a demokratikus átmenetet követően nem fogadott el új alkotmányt, hanem a meglévőt módosította.⁵ Az 1989-es módosítással az alkotmány teljesen új tartalmat kapott, a modern, nyugati típusú demokráciák alkotmányaihoz hasonló alapértékek és garanciák mindegyike belekerült. Az ún. rendszerváltó törvények közül fontos volt az Alkotmánybíróságról

¹ Az Alaptörvénnyel foglalkozó hazai munka pl. Jakab András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2011.

² Az Alaptörvénnyel foglalkozó külföldi munka pl. Marco Dani: *The 'Partisan Constitution' and the corrosion of European constitutional culture*. 2013. <http://www.lse.ac.uk/europeaninstitute/leqs/leqspaper68.pdf> (letöltés ideje: 2014. szeptember 17.)

³ Nemzeti Hitvallás

⁴ Alaptörvény R) cikk (3) bek.

⁵ Schanda Balázs – Trócsányi László (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba. Az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2012. 48. o.

(továbbiakban AB) szóló 1989. évi XXXII. törvény, amely a jogállam alapját szilárdította meg. Az 1990-2010 közötti időszakban több alkotmánytervezet is készült.

Az Antall-kormány időszaka alatt a rendszerváltással kapcsolatos feladatok végrehajtásával összefüggő kormányzati és törvényhozási munka miatt érdemben nem merült fel az alkotmányozás lehetősége.⁶ Ebben az időszakban az AB-nak mint alkotmányértelmező szervnek, jelentős szerep jutott. Aktívan dolgozott, számos fontos alkotmányos alapelvet dolgozott. Az ekkor született döntésekkel az AB kvázi kiegészítette az alkotmányt, alkotmányozó hatalomként viselkedett.⁷ Az aktív szerepvállalásában azonban sokan a törvényhozás szabadságának korlátozását látták.⁸ Véleményem szerint ez azonban fontos és meghatározó volt, hiszen a jogállami rend megalapozását segítette.

A Horn Gyula vezette szocialista-liberális kormány (1994-1998) a választásokon megszerezte az alkotmányozáshoz szükséges többséget. Céljaik között szerepelt egy új alkotmány elfogadása. Több alkotmánytervezet is készült, azonban a koalíció pártjai közötti összhang megszűnése miatt új alkotmányt nem fogadtak el.⁹

Az első Orbán-kormány (1998-2002) időszaka alatt tényleges alkotmányozási munkák nem zajlottak. Ennek az oka, hogy a jobbközép kormánynak nem volt meg a szükséges parlamenti felhatalmazása egy esetleges új alkotmány elfogadásához.

A 2002-2010 közötti szocialista-liberális kormányok időszaka alatt voltak alkotmányozási puhatolózások, de a koalíciós válságok miatti instabil kormánytöbbség nem tette lehetővé az alkotmányozást.¹⁰

A 2010-es országgyűlési választásokon a FIDESZ-KDNP kétharmados többséget szerzett a magyar Országgyűlésben. A választások második fordulóját megelőzően Orbán Viktor miniszterelnök-jelölt bejelentette, hogy amennyiben a pártja megszerzi a kétharmados többséget, akkor azt annak fogja tekinteni, hogy érdemi változások véghezvitelére és egy új alkotmány megalkotására kap felhatalmazást.¹¹ Az alkotmányozási folyamat 2010 júniusában kezdődött meg. Az Országgyűlés 2010. június 29-i határozatával eseti bizottságot hozott létre az új alkotmány kidolgozására.¹² A negyvenöt fős bizottságban, kezdetben minden

⁶ Schanda – Trócsányi (szerk.): i.m. 49. o.

⁷ Schanda – Trócsányi (szerk.): i.m. 49-50. o.

⁸ L. Pokol Béla 988/B/2009 AB határozathoz fűzött párhuzamos indoklását említi: Schanda – Trócsányi (szerk.): i.m. 49-50. o.

⁹ Somogyvári István: *Magyarország történeti alkotmánya és a rendszerváltozást követő alkotmány-tervezetek*. <http://www.asz.hu/konyvfejezetek/2011/magyarorszag-torteneti-alkotmánya-es-a-rendszervaltozast-koveto-alkotmany-tervezetek/mpe-2010-si.pdf> (letöltés ideje: 2014. június 8.)

¹⁰ Somogyvári: i.m.

¹¹ Schanda – Trócsányi (szerk.): i.m. 53. o.

¹² 47/2010. (VI. 29.) OGY határozat az Alkotmányelőkészítő eseti bizottság létrehozásáról

országgyűlési párt képviseltette magát. Az ellenzéki pártok az AB pénzügyi tárgyú törvények ellenőrzésére vonatkozó hatáskörcsökkentésére hivatkozva kivonultak a bizottságból, és a Jobbikon kívül más ellenzéki párt nem vett részt az eseti bizottság további munkájában.¹³ A bizottsági munka 2011. március elején fejeződött be. Az Alaptörvény szövegét 2011. március 14-én terjesztették be az Országgyűlésnek. Kilenc vitanapot követően, 2011. április 18-án az Országgyűlés megszavazta, amelyet Schmitt Pál köztársasági elnök ünnepélyes formában április 25-én, húsvéthétfőn aláírt. Az Alaptörvény 2012. január 1-én lépett hatályba.

Az Alaptörvény tartalmát és keletkezését tekintve, számos aggály merülhet fel. Nem csak az ellenzéki pártok, de a jogász szakma is kifogásolta az Alaptörvény előkészítésének gyorsaságát és a kellő konzultáció hiányát. Ezen kívül az is kritika tárgya lehet, hogy az ellenzék – a Jobbikon kívül – nem vett részt a vitában, azaz a jelentős választópolgári tömegeket képviselő politikai erők részvétele nélkül született meg az alkotmány. A Nemzeti Hitvallást olvasva egyértelműen láthatjuk, hogy az alkotmányos dokumentum keresztény-konzervatív, ami a kormánypártok szellemiségét tükrözi.¹⁴ Ugyancsak a Nemzeti Hitvallás – amit véleményem szerint az Alaptörvény szellemi kútforrásának is tekinthetünk – számos historizáló mondatot is tartalmaz, amelyek tényyszerűsége vitatható.¹⁵ Ugyanakkor mind a Nemzeti Hitvallás, mind az Alaptörvény szövege számos pozitív és fontos rendelkezést is magában foglal. Egy olyan történelmi múlttal rendelkező ország esetében, mint Magyarország, ahol mindkét totalitárius diktatúra jelentős pusztítást végzett, véleményem szerint alapvető és fontos alaptörvényi rendelkezés, az, amely kimondja, hogy: „Tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és a kommunista diktatúra uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését.”¹⁶ Ez akár a már régóta várt lusztráció alkotmányos alapját is adhatná. Munkám jelentős részében a történeti alkotmányt és a Szent Koronát említő, a Nemzeti Hitvallásban található szintén historizáló rendelkezés lehetséges tartalmát vizsgálom.

¹³ Schanda – Trócsányi (szerk.): i.m. 53. o.

¹⁴ A Nemzeti Hitvallásban számos olyan mondatot olvashatunk, ami ezt az értékrendet tükrözi. Például: „Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait.”

¹⁵ Erre a legjobb példa: „Hazánk 1944. március tizenkilencedikén elveszített állami önrendelkezésének visszaálltát 1990. május másodikától, az első szabadon választott népképviselő megalakulásától számítjuk.” E mondat – kvázi alkotmányi rendelkezés – szerint a Magyar Királyság a német megszállástól kezdődően nem volt szuverén. Ezt számos történész és jogtörténész vitatja.

¹⁶ Nemzeti Hitvallás

III. ALAPFOGALMAK: ALKOTMÁNY, TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY, ALKOTMÁNYOS VÍVMÁNY

Az Alaptörvény keletkezésének és a historizáló rendelkezéseinek vázlatos áttekintése után, a vizsgálódást a munka számára fontos alapfogalmak tisztázásával folytatom.

1. Az alkotmány fogalma

Az alkotmány, mint fogalom már az ókor óta az államtudományi munkák egyik kiemelt tárgyát képezi. Az alkotmányfogalom jelentése koronként változott, mind tartalmát, mind funkcióját tekintve. Máig nem született általánosan elfogadott alkotmány meghatározás.¹⁷ Többféle értelemben meg tudjuk közelíteni. Az alkotmányról beszélhetünk általános értelemben; továbbá mint társadalmi-politikai egység, azaz a konkrét állam létezése; és politikai-szociológia megközelítésből.¹⁸

E munka számára a jogi értelemben vett alkotmányfogalom a releváns. Jogi értelemben az alkotmány minden olyan akár jogalkotás akár szokásjogi úton keletkezett jogi norma összessége, ami az államilag szervezett társadalom jogi alaprendjét konstituálja.¹⁹ A jogi értelemben felfogott alkotmányok az újkorban, politikai küzdelmek eredményeként jöttek létre és az adott állam alaptörvényét jelentik.²⁰

2. A történeti alkotmány meghatározása

A történeti alkotmány a kartális alkotmány²¹ mellett az alkotmányok másik típusa. A történeti alkotmány eredete a múltba nyúlik vissza, kialakulása nem köthető valamely forradalom vagy reformmozgalomhoz, elemei más-más időben születtek, fejlődése a társadaloméval párhuzamos. A kartális alkotmányokkal összehasonlítva láthatjuk, hogy a rendelkezései nem egy egységes dokumentumban szerepelnek, és nem is feltétlenül azonos szintű jogi normák. A történeti alkotmány a tradíciókra épít, a joghoz és a történelemhez szorosan kapcsolódva egy szerves fejlődés keretei között alakult ki. Kialakulása miatt az alkotmányos szabályai nem

¹⁷ Petrétei József: *Az alkotmányos demokrácia alapintézményei*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2009. 47. o.

¹⁸ L. Petrétei: i.m. 47-49. o.

¹⁹ Petrétei: i.m. 48. o.

²⁰ Petrétei: i.m. 54. o.

²¹ Azaz írott alkotmány. A kartális alkotmányok valamely forradalmi pillanatban születtek, egy időben fogalmazták meg szabályait, azokat meghatározott politikai cél fogja keretbe, egységes akaratot tükröznek, egységes, harmonikus rendszert képeznek. Mezey Barna - Szenté Zoltán (szerk.): *Európai alkotmány- és parlamentarizmustörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 32. o.; l. még: Petrétei: i.m. 47-98. o.

egyöntetűek, nem következetesek, hiszen azok századok különbségével alakultak ki.²²

A magyar történeti alkotmány több évszázados jogalkotás terméke, amely hazánk szempontjából a magyar alkotmányos tradíció része.²³ Az Alaptörvénybe foglalása véleményem szerint egyértelmű jelzés a XX. században megszakadt közjogi tradícióhoz való visszatéréshez. Sok jeles magyar jogtudós, politikus, történész adott szabatos fogalmat a történeti alkotmányunkról. Deák Ferenc ekként határozta meg: „Alkotmányunk történelmi alkotmány, nem egyszerre készült, hanem a nemzet életéből fejlett ki, s a nemzet szükségéhez és a kor igényeihez képest mind a nemzet jogait, mind a királyi jogokat illetően, lényegében és formában, időnként változásokon ment keresztül.”²⁴ Deák Ferenc „fogalmából” kiindulva és arra támaszkodva láthatjuk, hogy a történeti alkotmány egy folyamat, egy fejlődés, amely ahogy Deák fogalmaz: „a nemzet életéből fejlett ki” és „időnként változásokon ment keresztül.” Tehát nem valami változatlan, merev jogi normáról, hanem folyamatosan, a kor igényeihez igazodó, azokkal „együtt élő” alkotmányról beszélünk, amikor a történeti alkotmány jellemzőit vizsgáljuk. A történeti alkotmány sorsa a XX. század folyamán megváltozott. Az első világháborút követően az 1918-19-es rezsimek figyelmen kívül hagyták.²⁵ Majd a Horthy-korszak politikai elitje is alkotmányrevíziót tervezett, azonban elvetették a kartális alkotmány megalkotásának lehetőségét. Teleki Pál már 1920-ban felvetette az alkotmányrevízió szükségességét: „Azok a világtörténelmi események, amelyek a lefolyt két év alatt bekövetkeztek, és amelyekre bevezetésében az 1920. I. törvény utal, szükségessé teszik az ezeréves alkotmányunk revízióját, de alapjellegének megváltoztatása nélkül.”²⁶ Az 1944. március 19-i német megszállás véget vetett a történeti alkotmány korszakának és az ország önrendelkezési joga hosszú időre megszűnt.²⁷

Az Alaptörvény megalkotását követően korunk magyar jogászai, jogtudósai is fokozott figyelemmel és intenzitással kezdték újból kutatni és definiálni a történeti alkotmány fogalmát.

²² Mezey – Szente (szerk.): i.m. 32. o.

²³ Trócsányi László: *Az alkotmányozás dilemmái. Alkotmányos identitás és európai integráció*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2014. 62. o.

²⁴ Deák Ferenc: *Adalék a magyar közjoghoz*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. Idézi: Trócsányi: i.m. 63. o.

²⁵ Csink Lóránt – Fröhlich Johanna: *Történeti alkotmány és kontinuitás az új Alaptörvényben*. Közjogi Szemle 2012. 1. sz. 9-15. o.

²⁶ Papp Antal (szerk.): *Teleki Pál országgyűlési beszédei*. I. kötet. Stádium, Budapest, 1942. 224-225 o. Idézi: Trócsányi: i.m. 64. o.

²⁷ Vö. a 17. lábjegyzetben írtakkal. Az önrendelkezés elvesztésének időpontjának kérdésében vita áll fenn a szakma egyes képviselői között. Egyesek álláspontja szerint 1944. március 19-én Magyarország elvesztette önrendelkezését, még mások ezt vitatva más időpontot, leginkább 1944. október 15. (nyilas puccs) említene. Az Alaptörvény szerint az ország szuverenitása 1944. március 19-én megszűnt és 1990. május 2-án szerezte vissza, az első szabad választás napján.

Ahogy Zétényi Zsolt fogalmaz: „A történeti alkotmány 1944-ig letagadhatatlan és megtagadhatatlan valóság.”²⁸ Kifejti továbbá: „Alkotmányon nem valamilyen íratba foglalt közjogi parancsot értettek arról, hogy milyen, az állam szervezetét és szuverenitását meghatározó karta (alkotmánylevél) hatálya érvényesül, mivelhogy ilyen kartája az országnak – szerencséjére! – nem is volt. A „konstitutio” – az alkotmány – az állami és társadalmi élet alapvető jellegének folytonosságát határozta meg, mint egy cselekvő erő a maga történeti tárgyát.”²⁹ Zétényi megfogalmazásából láthatjuk, hogy a történeti alkotmány az ő olvasatában is egy folytonosság, egy hosszú időn át zajló alkotmányos fejlődés.

Somogyvári István szerint: „Történeti alkotmánynak nevezzük azt az alkotmányt, amelynek a tárgyi értelemben vett jogforrásai az egyes törvényekből, esetleg rendeletekből (írott jogforrások) és a szokásjogból együttesen megismerhető szabályok. Azt, hogy ezek közül a szabályok közül melyek alkotják a hatályos alaptörvényt, közmegegyezés (a szokásjog és a jogtudomány) határozza meg.”³⁰ Ebből a meghatározásból még egy információval lettünk gazdagabbak, mégpedig a történeti alkotmány alkotóelemeit ismertük meg, amelyek írott és szokásjogi normák egyaránt.

Rixer Ádám a történeti alkotmány lehetséges jelentéstartalmát taglaló munkájában számos fontos megállapítást tesz. Összegzően megállapítja, hogy a szerzőnként eltérő fogalmak miben egyeznek. Ezek a következők: többféle normából áll (írott és íratlan); e normák időben elkülönülve, egymástól legalább részben függetlenül jönnek létre; különböző szintű jogforrások alkotják; létrejötté az ún. kompromisszumos alkotmányfejlődésre jellemző.³¹ Ugyanebben a műben Rixer Ádám foglalkozik a magyar történeti alkotmány időbeli kereteivel, ami szerinte a Szent Istvánnal kezdődő törvényhozástól egészen az 1949-es kommunista alkotmány megalkotásáig tartó, időnként rövid időszakokra megszakadó korszak.³²

Szente Zoltán témabeli munkájában ekképp fogja meg a történeti alkotmány lényegét: „(...) elsősorban a közhatalom gyakorlására, illetve a Magyar Királyság függetlenségére vonatkozó, alkotmányos jelentőségűnek tekintett, történetileg eltérő időpontokban létrejött (alap- vagy sarkalatos) törvények, oklevelek, valamint a hasonló tárgyú és alkotmányos jelentőségűnek tekintett szokások jelentik. Ezek sohasem kerültek rögzítésre egy vagy több,

²⁸ Zétényi Zsolt: *A történeti alkotmány időszerűsége*. <http://nja.hu/publikaciok/publikaciok/a-torteneti-alkotmany-idoszerusege.jog> (letöltés ideje: 2014. július 7.)

²⁹ Zétényi: i.m.

³⁰ Somogyvári: i.m.

³¹ Rixer Ádám: *A történeti alkotmány lehetséges jelentéstartalmai*. Jogelméleti Szemle 2011. 3. sz. <http://jesz.ajk.elte.hu/rixer47.html> (letöltés ideje: 2014. április 7.)

³² Rixer: i.m.

kapcsolódó alkotmánylevélben, s az alkotmány tényleges tartalma történeti jellegének megfelelően korszakról korszakra változott.”³³

Csink Lóránt és Fröhlich Johanna szintén egy világos és érthető történeti alkotmány fogalmat adnak. Rixer fentebb idézett művére hivatkozva megállapítják, hogy a történeti alkotmány többféle írott és íratlan jogi normából áll, ezek keletkezésüket tekintve más-más időbéliak és más szinten állnak a jogforrási hierarchiában, de ezek biztosítják az állam alkotmányos működését.³⁴

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a magyar történeti alkotmány nem más, mint az ezeréves államiség ideje alatt keletkezett azon írott és szokásjogi jogszabályok összessége, amik az államot és annak működését szabályozta.

3. Alkotmányos vívmány: a fogalom és az idősíki meghatározása

3.1. Az alkotmányos vívmány fogalma

Szente Zoltán témabéli művében ezt olvashatjuk: „(...) hiszen nem lehet tudni, hogy melyek a történeti alkotmány vívmányai.”³⁵ Vitázom ezzel az állásponttal. Munkám e részében saját magam által megalkotott fogalmat ismertettem és vázolom.

Alapvetésként a vívmány szó jelentéséből indulnék ki. A vívmány főnév, jelentése: küzdelemmel, erőfeszítéssel elért eredmény.³⁶ Erre alapozva az alkotmányos vívmány nem más, mint az alkotmányfejlődés eredményeként, esetleg tárgyalásos vagy forradalmi úton kialakult jogintézmény.

A magyar alkotmányfejlődés során kialakult intézmények és az azokat létrehozó jogszabályok együttesen adják a történeti alkotmány vívmányait. A történeti alkotmány vívmányain értjük azokat a magyar alkotmányfejlődés alatt kialakult intézményeket és az azokat létrehozó jogszabályokat, amelyek a mai alkotmányjogban a kor követelményeihez igazított formában jelen vannak, és értelmezési támpontként szolgálnak.³⁷ Ahogy a meghatározásomból egyértelműen kitűnik, mind a jogszabály, mind a jogszabály által életre hívott jogintézmény alkotmányos vívmánynak tekintendő. A vívmány fogalmának meghatározása maga után vonja annak rögzítését is, hogy milyen idősíki beszélhetünk a

³³ Szente Zoltán: *A historizáló alkotmányozás problémái – a történeti alkotmány és a Szent Korona az új Alaptörvényben*. Közjogi Szemle 2011. 3. sz. 1-13. o.

³⁴ Csink – Fröhlich: i.m. 10. o.

³⁵ Szente: *A historizáló...* 1. o.

³⁶ Juhász József – Szöke István – O. Nagy Gábor: *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. 1513. o.

³⁷ Saját megfogalmazás, amely e dolgozat elkészítése és a szakirodalom tanulmányozása révén alakult ki.

történeti alkotmány vívmányairól. A továbbiakban az idősík meghatározásával folytatom munkámat.

3.2. Az idősík meghatározása

A történeti alkotmány vívmányai általam használt fogalmának meghatározása után, azt is meg kell határoznom, hogy mely időszak alatt keletkezett jogszabályok és jogintézmények azok, amelyekre „alkotmányos gyökérként”, „támpontként” tekinthetünk.

Abban nincs vita sem a történész sem a jogtörténész szakma képviselői között, hogy a magyar polgári átalakulás az 1848. márciusi forradalmat követő időszakban kezdődött meg. Ebből kiindulva arra a következtetésre jutottam, hogy a mai alkotmányjog számára releváns intézmények gyökerei a polgári átalakulást megvalósító Áprilisi alkotmányban³⁸ és a dualizmus törvényhozásának eredményeiben keresendők. Álláspontomat erősíti meg az AB határozata, amely ekként fogalmaz:

„A magyar történeti alkotmány konszolidált értelmezésének minimumához tartozik annak elfogadása, hogy a XIX. században végbement polgári átalakulást konstituáló törvények a történeti alkotmány részét képezik. E törvények teremtették meg – nem jelentéktelen előzmények után – azt a szilárd jogintézményi alapot, amelyre a modern jogállam épül. Amikor tehát az Alaptörvény mintegy ablakot nyit közjogunk történeti dimenziójára, ráirányítja a figyelmet azokra az intézménytörténeti előzményekre, amelyek nélkül mai közjogi viszonyaink és általában jogi kultúránk gyökér nélküliek lennének. Az Alkotmánybíróság felelőssége ebben az új helyzetben rendkívüli, mondhatni történelmi: a konkrét ügyek vizsgálatakor kötelezően be kell emelnie kritikai horizontjába a jogi intézménytörténet releváns forrásait.”³⁹

Erre támaszkodva az 1848-1918 és az 1920-1944. március 19-e között született, az alkotmányos rendet érintő jogszabályokat, az általuk létrehozott jogintézményeket, és azok mai hatását fogom vizsgálni.

³⁸ Az 1848-as Áprilisi törvényeket fontosságuk miatt egyes szerzők a szakirodalomban Áprilisi alkotmányként jelölik. L. Mezey Barna (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 245. o.

³⁹ 33/2012. (VII. 17.) AB határozat

III. VÍVMÁNYOK

1. A történeti alkotmány vívmányai

A történeti alkotmány vívmányai véleményem szerint a népképviselői országgyűlés és az azzal kapcsolatos jogintézmények; a Kormány, a miniszteri felelősség és ellenjegyzés intézménye; az igazságszolgáltatás és a bírói hatalommal kapcsolatos jogelvek; a közigazgatás törvényessége; a szabadságjogok és a nemzetiségek egyenjogúsítása. Le kell szögeznem, ez a fogalom – történeti alkotmány vívmányai – és az általam vélt tartalma, nem zárt, felsorolásom taxatív nem meríti ki a lehetséges tartalmát, mégis felöleli a legfontosabbakat.

2. Az Országgyűlés

2.1. Az Országgyűlés, mint állami szerv

A magyar parlamentarizmusnak 1608-tól kezdődően nagy hagyományai voltak.⁴⁰ A mai törvényhozó szerv gyökere azonban az 1848-ban életre hívott népképviselői Országgyűlés intézményében keresendő. Az 1848. évi IV. törvénycikk részletekbe menően szabályozza az Országgyűlést. Rendelkezéseinek zöme ma is alapját képezi az Országgyűléssel kapcsolatos joganyagnak. Ilyen pl. a Házak tisztségviselőinek megválasztása,⁴¹ az ülés nyilvánossága,⁴² az Országgyűlés székhelye,⁴³ és az a jog, hogy a törvényhozás a belső rendjét és működését saját maga szabályozza.⁴⁴

A magyar törvényhozás 1608-tól kezdődően – kisebb nagyobb megszakításokkal – kétkamarás volt. Ez ma már nem így van; ugyan a 2010-es alkotmányozás során nem csak kormánypárti, de ellenzéki részről⁴⁵ is felmerült a második kamara szükségessége,⁴⁶ ami végül nem valósult meg.

A magyar parlamentarizmus fénykorának egyértelműen az 1867-1918 közötti dualista korszakot tekinthetjük. Ebben az időben születtek azok a törvények, amelyek hosszú időn át a magyar jogrendszer alapját képezték. A legkiemelkedőbb az 1878. évi V. törvénycikk az ún. Csemegi Kódex. A korszak törvényhozása azonban adós maradt egy magánjogi kódex

⁴⁰ A magyar parlamentarizmusról l. Jean Béranger – Kecskeméti Károly: *Országgyűlés és parlamenti élet Magyarországon 1608–1918*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2008.

⁴¹ 1848. évi IV. törvénycikk 7-8. §

⁴² 1848. évi IV. törvénycikk 10. §

⁴³ 1848. évi IV. törvénycikk 1. §

⁴⁴ 1848. évi IV. törvénycikk 15. §

⁴⁵ L. Szili Katalin alkotmánytervezete, T/2628. Szili Katalin: *A Magyar Köztársaság alkotmánya*. <http://www.parlament.hu/irom39/02628/02628.pdf> (letöltés ideje: 2014. 09. 27.)

⁴⁶ Erről l. Jakab András: *Miért nincs Szükségünk második kamarára*. Politikatudományi Szemle XX/1. 7-30. o. http://www.poltudszemle.hu/szamok/2011_1szam/jakab.pdf (letöltés ideje: 2014. április 12.)

megalkotásával. A dualizmus korában az Országgyűlés kétkamarás maradt. Működése a '48-as alapok szerint történt. Az első jelentős reformra, a Főrendiház átalakítására 1885-ben került sor. Az 1885. évi VII. törvénycikk óvatos, de átfogó reformokat vitt véghez. A két világháború közötti Horthy-korszakban 1926-ig egykamarás Nemzetgyűlés működött, majd az 1926. évi XXII. törvénycikk – nyilvánvaló politikai okok miatt⁴⁷ – visszaállította a kétkamarás rendszert. A második világháborút követő politikai rendszerekben, mind a demokratikus köztársaságban, mind a kommunista diktatúrában egykamarás parlament működött.

A történeti áttekintést követően annak a tisztázása következik, hogy miért is alkotmányos vívmány az Országgyűlés. A magyar Országgyűlést, mint törvényhozó szervet sorolom a történeti alkotmány vívmányainak sorába. A törvényhozás a klasszikus hatalmi háromszög része; egy olyan garancia, ami megakadályozza a hatalom kizárólagos birtoklását.

Az Országgyűlés Magyarország legfőbb népképviselői szerve.⁴⁸ Megalkotja és módosítja az Alaptörvényt; törvényt alkot; elfogadja a központi költségvetést, és jóváhagyja annak végrehajtását. Felhatalmazást ad a feladat- és hatáskörébe tartozó nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére. Megválasztja a köztársasági elnököt, az Alkotmánybíróság elnökét és tagjait, a Kúria elnökét, az Országos Bírószági Hivatal elnökét, a legfőbb ügyészt, az alapvető jogok biztosát és helyetteseit, valamint az Állami Számvevőszék elnökét. Megválasztja a miniszterelnököt, határoz a Kormánnyal kapcsolatos bizalmi kérdésről. Felosztatja az alaptörvény-ellenesen működő képviselő-testületet. Határoz a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötésről. Döntéseket hoz a különleges jogrendet érintő kérdésekben, valamint katonai műveletekben való részvételről. Közkegyelmet gyakorol. Az Alaptörvényben és törvényben meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol.⁴⁹ Ezek az alapvető feladat- és hatáskörök – amik elvonhatatlanok – olyan alkotmányos garanciák, amelyek egy jogállamban nélkülözhetetlenek. Ezeken túl az Országgyűlés jogforrás, és a végrehajtó hatalom ellenőrző szerve is. A Kormány az Országgyűlésnek felelős.⁵⁰ Az Országgyűlés és az országgyűlési képviselők további más módokon, kérdés feltevésével és az interpellációval⁵¹ érvényesíthetik az ellenőrzési funkciót.

Az országgyűlési képviselők jogállását vizsgálva szintén arra a következtetésre jutunk,

⁴⁷ A Horthy-korszak parlamentarizmusáról l. Püski Levente: *A magyar felsőház története 1927–1945*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2000.; Püski Levente: *Választási rendszer és parlamentarizmus a Horthy-korszakban*. In: *A magyar jobboldali hagyomány 1900-1948*. (Szerk. Romsics Ignác) Osiris Kiadó, Budapest, 2009. 73-101. o.

⁴⁸ Alaptörvény 1. cikk (1) bek.

⁴⁹ Alaptörvény 1. cikk (2) bek. a) - k)

⁵⁰ Alaptörvény 2. cikk (1) bek.

⁵¹ 2012. évi XXXVI. törvény 42. §

hogy alapvető előzményeket és gyökereket találunk a XIX. századi joganyagban. Ezek közül jelentős a szabad mandátum elve,⁵² amit a mai joganyag⁵³ is expressis verbis deklarál, ezzel elősegíti a törvényhozás függetlenségét. A képviselői összeférhetetlenséget tekintve ugyanerre a következtetésre jutunk. A XIX. századi joganyagban megtaláljuk például a távolléti összeférhetetlenséget, a hivatali (vagy függőségi) összeférhetetlenséget,⁵⁴ a gazdasági összeférhetetlenséget, a büntetőjogi összeférhetetlenséget, az anyagi összeférhetetlenséget, a morális összeférhetetlenséget és a hűségi összeférhetetlenséget.⁵⁵ A mai szabályozás áttekintését követően nagy hasonlóságokra bukkanunk. Az országgyűlési törvény (továbbiakban Ogytv.) a hivatali és gazdasági összeférhetetlenség mellett egyéb összeférhetetlenségi szabályokat határoz meg.⁵⁶

Az országgyűlési képviselők egyik legfontosabb joga a mentelmi jog. Ez a jogintézmény ma igen támadott, sőt károsnak tartott.⁵⁷ Ezzel a nézettel egyet nem értve, a szakirodalmat áttekintve arra következtetésre jutottam, hogy a mentelmi jog is a történeti alkotmány vívmányai közé sorolandó, s mint ilyen részletesebb ismertetésre érdemes.

2.2. Mentelmi jog

A mentelmi jog az egyik legrégebbi parlamenti intézmény, amelynek funkciója a parlament függetlenségének biztosítása.⁵⁸ Két részeleme van: a sérthetlenség (inviolabilitás) és a felelőtlenség (immunitás).⁵⁹ A sérthetlenség azt jelenti, hogy képviselőkkel szembeni büntetőeljárásokhoz a parlament hozzájárulása szükséges. Ennek a célja, hogy védelmet nyújtson képviselőnek a megalapozatlan eljárásokkal szemben. A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított képviselőt a parlament hozzájárulása – a mentelmi jog felfüggesztése – nélkül nem lehet letartóztatni. Ennek az a célja, hogy a parlament megvizsgálhassa, hogy a képviselőt ért vádak nem-e képviselői munkája vagy a parlamenti tevékenysége miatt érik. Ez nem jelenti az igazságszolgáltatás hatáskörének elvonását.

⁵² Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 334. o.

⁵³ Alaptörvény 4. cikk (1) bek.

⁵⁴ L. 1875. évi. I. törvénycikk, 1901. évi XXIV. törvénycikk

⁵⁵ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 337-339. o.

⁵⁶ 2012. évi XXXVI. törvény 80-88. §

⁵⁷ Erről l. pl. Novák Előd (Jobbik) felszólalását az Országgyűlésben 2014. 06. 02-án. *Országgyűlési napló*. 2014-2018. országgyűlési ciklus, Budapest, 2014. június 2. hétfő 6. sz. 17-18. o. <http://www.parlament.hu/documents/10181/56618/7.+sz%C3%A1m/56d05b8b-0f5d-40c3-a459-235aa057f344> (letöltés ideje: 2014. szeptember 27.)

⁵⁸ Szente Zoltán: *Bevezetés a parlamenti jogba*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2010. 206. o.

⁵⁹ Petrétai: *Az alkotmányos demokrácia alapintézményei*. 315. o.

A mentelmi jog másik eleme a felelőtlenség. A felelőtlenség azt jelenti, hogy a képviselőt a parlamenten kívül nem lehet felelősségre vonni képviselői tevékenysége, különösen a plénum vagy bizottság előtt kifejtett véleménye miatt.⁶⁰

A mentelmi jog történeti kialakulását általában az angol alkotmányfejlődés eredményének szokták tulajdonítani. Ennek fontos alapforrásai az 1667-es House of Commons egyik határozata és a Bill of Rights 9. pontja.⁶¹ A modern mentelmi jog gyökerei először a 18. századi Franciaországban jelentek meg – angol hatásra.⁶²

A mentelmi jog magyar története egészen az 1507. évi XII. törvénycikkig nyúlik vissza. Ez a törvénycikk az országgyűlés tagjaira kiterjesztette a *salvus conductus*.⁶³ Ezt követően a mai napig továbbélő és meghatározó jogintézmény maradt.

Az Alaptörvény is rendelkezik az országgyűlési képviselők mentelmi jogáról.⁶⁴ Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a mentelmi jog nem alapvető jog, mivel a képviselőt csupán képviselői minőségében illeti meg.⁶⁵ A mentelmi jog részletes szabályait az Ogytv.⁶⁶ szabályozza. A törvény *expressis verbis* kimondja, hogy a képviselőt sem megbízatási ideje alatt sem után nem lehet felelősségre vonni szavazata és képviselői tevékenysége miatt.⁶⁷ Ebből a körből kiveszi a polgári jogi felelősséget.⁶⁸ A polgári jogi felelősségen túl még egyes bűncselekménytípusokat megvalósító képviselő sem élhet mentelmi jogával. Ezek a következők: az 1978. évi IV. törvény szerinti közösség elleni izgatás, nemzeti jelkép megsértése, a nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása, visszaélés szigorúan titkos és titkos minősítésű adattal, visszaélés bizalmas minősítésű adattal és visszaélés korlátozott terjesztésű minősített adattal.⁶⁹ Szintén nem élhet mentelmi jogával az az országgyűlési képviselő, aki a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény szerinti közösség elleni uszítás, nemzeti jelkép megsértése, a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása vagy minősített adattal való visszaélés bűncselekményét követi el.⁷⁰ Az országgyűlési képviselő ellen az Országgyűlés előzetes hozzájárulása nélkül nem lehet büntetőeljárást, valamit szabálysértési eljárást indítani vagy

⁶⁰ Mezey – Sente (szerk.): i.m. 599. o.

⁶¹ Sente: *Bevezetés a parlamenti jogba*. 213. o.

⁶² Mezey – Sente (szerk.): i.m. 599. o.

⁶³ *Salvus conductus*: menedékjog, oltalomjog. Mezey – Sente (szerk.): i.m. 599. o.

⁶⁴ Alaptörvény 4. cikk (2) bek.

⁶⁵ Petrétei: *Magyarország alkotmányjoga II.* 52. o.

⁶⁶ 2012. évi XXXVI. törvény VII. fejezet.

⁶⁷ 2012. évi XXXVI. törvény 73. §

⁶⁸ 2012. évi XXXVI. törvény 73. § (2) bek.

⁶⁹ 2012. évi XXXVI. törvény 73. § (2) bek. a) pont

⁷⁰ 2012. évi XXXVI. törvény 73. § (2) bek. b) pont

folytatni, valamint büntetőeljárásjogi intézkedést foganatosítani.⁷¹ A képviselő mentelmi joga azonban nem terjed ki a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény szerinti közigazgatási hatósági eljárásokra.⁷² A mentelmi jogról a képviselő szabálysértési eljárás kivételével nem mondhat le, ezt a jogát mindenki köteles tiszteletben tartani.⁷³ A mentelmi jog felfüggesztéséről egyedül az Országgyűlés dönthet;⁷⁴ felfüggesztése pedig csak az adott ügyre vonatkozik.⁷⁵ E jog az országgyűlési képviselőt megválasztása napjától megilleti.⁷⁶

Ahogy arról a korábban is említést tettem a mentelmi jog sok vitát kiváltó jogintézmény. Ennek ellenére szerepe és alapfunkciója miatt mindenképp alkotmányos vívmánynak kell tekintenünk. Ennek az a kézzel fogható magyarázata, hogy a mentelmi jog nem feltétlen biztosítja, de elősegíti a törvényhozás tagjainak a függetlenségét és az elhatárolását a többi hatalmi ágtól és az illetéktelen befolyásolástól és zaklatástól. A hatalmi ágak egymástól való következetes elválasztása és befolyásmentessége egy jogállamban alapvető kritérium.

3. A Kormány

3.1. A Kormány, mint állami szerv

A törvényhozószerv és az azzal kapcsolatos vívmányok áttekintése után áttérhetünk a klasszikus hatalmi triász másik ágára a végrehajtó hatalomra és az azzal kapcsolatos alkotmányos vívmányok áttekintésére.

Az első felelős magyar kormányt az 1848. évi III. törvénycikk állította fel. A törvény részletesen szabályozta a végrehajtó hatalmat, szervezeti és strukturális⁷⁷ kérdéseken kívül alapvető jogelveket⁷⁸ is rögzít. Részletesen szabályozta az államfő – ekkor magyar király – végrehajtó hatalommal kapcsolatos jogosítványait. Az államfő a kormány által gyakorolta a végrehajtó hatalmat.⁷⁹ A király nevezte ki a miniszterelnököt,⁸⁰ és a miniszterelnök tett javaslatot „felsőbb megerősítésre” a miniszterek személyét illetően.⁸¹ Ez a kiegészítést

⁷¹ 2012. évi XXXVI. törvény 74. §

⁷² 2012. évi XXXVI. törvény 75. §

⁷³ 2012. évi XXXVI. törvény 78. §

⁷⁴ 2012. évi XXXVI. törvény 77. § (3) bek.

⁷⁵ 2012. évi XXXVI. törvény 77. § (4) bek.

⁷⁶ 2012. évi XXXVI. törvény 79. §

⁷⁷ 1848. évi III. törvénycikk 10-17. §

⁷⁸ Ilyen jogelv pl. a 4. § által rögzített miniszteri felelősség elve.

⁷⁹ 1848. évi III. törvénycikk 3. §

⁸⁰ 1848. évi III. törvénycikk 11. §

⁸¹ 1848. évi III. törvénycikk 12. §

követően annyiban változott, hogy a király nevezte ki a minisztereket is.⁸² A kormány a miniszterelnökön kívül nyolc minisztériumból állt.⁸³ A nyolc „általános” tárcaán kívül egy király személye körüli miniszter is működött.⁸⁴ Ezt a minisztériumi struktúrát az 1868. évi XXX. törvénycikk módosította azzal, hogy egy új tárca nélküli miniszterrel bővítette a kormányt. A kormány struktúráját ezután az 1889. évi XVIII. törvénycikk szervezte át egy Kereskedelmi ügyi és egy Földművelésügyi minisztériummal. Az első világháborúban ismét szervezeti változás történt a kormányban, a tárca nélküli miniszterek lehetséges száma négyre emelkedett.⁸⁵ Az Osztrák-Magyar Monarchia szétesésével az 1920-ban megszülető ellenforradalmi rendszer a kormányt külügy, népjóléti és munkaügyi minisztériummal és a kisgazdák, a közéletmezésügyi és a nemzeti kisebbségek tárca nélküli miniszterével egészítette ki.⁸⁶

Az 1989-90-es rendszerváltás után a modern magyar demokrácia – az államfő szerepét leszámítva – ebből az alkotmányos hagyományból táplálkozott a kormányt érintő joganyag tekintetében. A Kormányra vonatkozó jogi szabályokat az Alaptörvény,⁸⁷ és három jelentősebb törvény⁸⁸ tartalmazza. A Kormány a végrehajtó hatalom Országgyűlésnek felelős általános szerve, feladat- és hatásköre mindenre kiterjed, amit az Alaptörvény vagy jogszabály nem utal más szerv hatáskörébe.⁸⁹

A Kormány tagjai a miniszterelnök és a miniszterek.⁹⁰ A minisztereket a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki.⁹¹ A kormányfőt a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja,⁹² ebből származik a szoros kapcsolat a két szerv között. Említést kell tennünk a miniszterelnök kiemelt közjogi szerepéről, ami erős alkotmányos pozíciót biztosít számára. Legjelentősebb jogosítványai: a miniszterelnök határozza meg a Kormány általános politikai irányvonalát,⁹³ a miniszterek közvetlenül neki felelősek,⁹⁴ rendeletet alkothat,⁹⁵ miniszterei közül miniszterelnök-helyettest jelölhet ki,⁹⁶ minisztereit

⁸² 1867. évi VIII. törvénycikk 1. §

⁸³ 1848. évi III. törvénycikk 14. §

⁸⁴ 1848. évi III. törvénycikk 13. §

⁸⁵ 1917. évi XI. törvénycikk 1. §

⁸⁶ 1920. évi I. törvénycikk 6. §

⁸⁷ Alaptörvény 15. cikk

⁸⁸ A Kormányra vonatkozó főbb törvények: Magyarország minisztériumainak felsorolásáról szóló 2014. évi XX. törvény, a kormányról is rendelkezik a 2010. évi XLIII. törvény, és a harmadik az Országgyűlés és a Kormány kapcsolatát szabályozó 2012. évi XXXVI. törvény.

⁸⁹ Alaptörvény 15. cikk (1) bek.

⁹⁰ Alaptörvény 16. cikk (1) bek.

⁹¹ Alaptörvény 16. cikk (7) bek.

⁹² Alaptörvény 16. cikk (3) bek.

⁹³ Alaptörvény 18. cikk (1) bek.

⁹⁴ Alaptörvény 18. cikk (4) bek.

⁹⁵ Alaptörvény 18. cikk (3) bek.

beszámoltathatja, és számukra feladatot határozhat meg,⁹⁷ illetve a rendkívüli állapot idejére létrehozott Honvédelmi Tanács tagja.⁹⁸ A miniszterelnök ebbéli erős szerepét hívjuk miniszterelnöki elvű kormányzásnak, ami a német kancellárelvű kormányzáshoz hasonló modell. Ez a rendszerváltástól kezdődően alkotmányos tradíciónak tekinthető, amelyet az Alaptörvény is megtartott.⁹⁹ Talán túlzás, de a miniszterelnök erős közjogi pozíciója nem ismeretlen a magyar közjogtörténetben. Nem feltétlen nevezném a dualizmus és a Horthy-korszak kormányait miniszterelnöki elvűnek, de annyit mindenféleképp megállapíthatunk, hogy a kormányfőnek kiemelkedő alkotmányjogi és politikai pozíció jutott már a korábbi korokban is.¹⁰⁰

A Kormány, mint a végrehajtó hatalom csúcsszerve, így a klasszikus hatalmi triász eleme, megléte és független működése nélkülözhetetlen egy jogállam életében. A Kormány, mint 1848-óta – kisebb nagyobb megszakításokkal – létező intézmény meghatározó és központi szerepet tölt be az állam életében, annak hatékony és jogszerű működése elképzelhetetlen nélküle. Ezen okok miatt, a Kormány, mint intézmény egyértelműen a történeti alkotmányunk vívmányai között szerepel.

A Kormány mellett említést kell tennünk két olyan jogintézményről, amelyek súlyuk és szerepük miatt hosszabb értekezést érdemelnek. Ez a miniszteri felelősség és a miniszteri ellenjegyzés.

3.2. Miniszteri felelősség

A miniszteri felelősség¹⁰¹ kérdéskörét már az 1848. évi III. törvénycikk is érinti. *Expressis verbis* kimondja, hogy a miniszter mindennemű hivatalos eljárásáért felelős.¹⁰² Ezen felül a törvény érinti a rendeletek aláírásáért való felelősségvállalást is.¹⁰³ Ugyanez a jogszabály a miniszterek felelősségre vonását is szabályozza.¹⁰⁴

A jelenkori szabályozás is tartalmazza a miniszteri felelősséget. Az Alaptörvény rögzíti, hogy a miniszter tevékenységéért felelős az Országgyűlésnek valamint a

⁹⁶ Alaptörvény 16. cikk (2) bek.

⁹⁷ Alaptörvény 18. cikk (2) bek.

⁹⁸ Alaptörvény 49. cikk (1) bek.

⁹⁹ Miniszterelnöki és kancellárelvű kormányzásról l. pl. Petrétei: *Az alkotmányos demokrácia alapintézményei*. 343-344. o.; Petrétei József: *Magyarország alkotmányjoga II.* 142. o.; Chronowski Nóra – Drinóczi Tímea (szerk.): *Európai kormányformák rendszertana*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2007. 29. o.

¹⁰⁰ Legjobb példa talán gróf Tisza Kálmán kormányfői működése. Erről l. Ifj. Bertényi Iván: *Út a hatalomhoz. A miniszterelnökök kinevezése és bukása a dualizmus korában*. Rubicon 2014. 9. sz. 24-44. o.

¹⁰¹ Erről l. Sente Zoltán: *Kormányzás a dualizmus korában*. Atlantisz könyvkiadó, Budapest, 2011. 289-295. o.

¹⁰² 1848. évi III. törvénycikk 4. §

¹⁰³ 1848. évi III. törvénycikk 18. §

¹⁰⁴ 1848. évi III. törvénycikk 32-36. §

miniszterelnöknek.¹⁰⁵ A miniszterek felelősséget jogi és politikai felelősségre választanám szét.¹⁰⁶ E jogintézmény szerepe szintén evidens és meghatározó. A miniszter, mint állami és politikai vezető kiemelt szereplője az államéletnek. Feladataért- és tevékenységért való felelősségvállalása, és annak jogi szabályozása szintén az alkotmányos jogállam nélkülözhetetlen összetevője, ami miatt alkotmányos vívmánynak tekintendő.

3.3. Miniszteri ellenjegyzés

A miniszteri ellenjegyzés¹⁰⁷ a XIX. századi alkotmányjog intézményeként fejlődött ki. Az ekkor zömében még alkotmányos monarchiákban az államfő – király, esetleg császár – személye szent és sérthetetlen volt, azaz semmilyen módon nem lehetett döntéseiért felelősségre vonni. A miniszteri ellenjegyzés egyfajta korlát, biztosíték volt az uralkodó önkényes döntéseivel szemben. Meg kell jegyezni, hogy az ellenjegyzést megtagadó minisztert a monarcha meneszthette, és helyette olyan minisztert nevezhetett ki, aki döntését ellenjegyzzi.¹⁰⁸

Az ellenjegyzés ma is létező jogintézmény. Célja és értelme, hogy az állam irányításának egységességét biztosítsa, és az államfő parlamenti felelősségét a kormányon keresztül érvényesítse. Az ellenjegyzés kiterjedhet az államfő teljes hivatali tevékenységére, vagy csak egyes döntések meghozatalára.¹⁰⁹

A magyar alkotmányjogban a miniszteri ellenjegyzés az Áprilisi alkotmányban is megjelent.¹¹⁰ Az akkori magyar közjogi gondolkodás szerves részét képezte a „rex non potest peccare” jogi fikciója „azaz az uralkodó nem vétkezhet”.¹¹¹ Ezt az elvet az 1848. évi III. törvénycikk közvetve rögzíti is, azzal, hogy expressis verbis kimondja, hogy a király személye szent és sérthetetlen. Egy ilyen – felelőtlen¹¹² – államfői pozícióval szemben egyfajta ellensúly és biztosíték a miniszteri ellenjegyzés. Az 1848. évi III. törvénycikk az érsekek, püspökök, prépostok, apátoknak és az ország zászlósainak kinevezését, a kegyelmezés jog gyakorlását, és a nemesség és egyéb címek és rendeknek adományozását az illetékes miniszter ellenjegyzéséhez köti.¹¹³ A törvény a király személye körüli miniszter¹¹⁴

¹⁰⁵ Alaptörvény 18. cikk (4) bek.

¹⁰⁶ A kormány és a miniszterek politikai felelősségéről I. Sente: *Kormányzás a dualizmus korában*. 296-303. o.

¹⁰⁷ Erről I. Sente: *Kormányzás a dualizmus korában*. 282-287. o.

¹⁰⁸ Petrétei: *Az alkotmányos demokrácia alapintézményei*. 338. o.

¹⁰⁹ Uo.

¹¹⁰ 1848. évi III. törvénycikk 3. §

¹¹¹ Sente: *Kormányzás a dualizmus korában*. 289. o.

¹¹² A magyar király, mivel az 1848. évi III. törvénycikk 1. §-a alapján személye szent és sérthetetlen volt, semmilyen módon nem lehetett felelősségre vonni.

¹¹³ 1848. évi III. törvénycikk 7. §

¹¹⁴ 1848. évi III. törvénycikk 13. §

ellenjegyzéséhez köti a hadsereg határon kívüli alkalmazását és a „katonai hivatalokra való kinevezést”.¹¹⁵ A miniszteri ellenjegyzés a felelősség kérdését rendezí, az adott – ellenjegyzett – döntésben. Az ellenjegyző miniszter a felelőtlen államfő helyett vállalja a felelősséget.¹¹⁶ A két világháború közötti Horthy-korszakban a kormányzó, mint államfő intézkedései is miniszteri ellenjegyzéshez kötöttek voltak.¹¹⁷

Ugyan ma az államfő – a köztársasági elnök – személye ugyan sérthetetlen,¹¹⁸ de felelősségre vonható.¹¹⁹ A miniszteri ellenjegyzés ma is létező intézmény. A köztársasági elnök ellenjegyzés mellett kinevezi a minisztereket, a Magyar Nemzeti Bank elnökét, alelnökét, az önálló szabályozó szerv vezetőjét és az egyetemi tanárokat, megbízza az egyetemi rektorokat, kinevezi és előlépteti a tábornokokat.¹²⁰ Szintén ellenjegyzéshez kötött a nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerése.¹²¹ Az ún. külügyi jogosítványok szintén miniszteri ellenjegyzéshez kötöttek.¹²² Az államfő kitüntetési jogkörét – törvényben meghatározott kitüntetéseket, díjakat és címeket adományoz, valamint engedélyezi külföldi állami kitüntetések viselését¹²³ – szintén miniszteri ellenjegyzés mellett gyakorolja, de ezt megtagadhatja, ha a kitüntetés az Alaptörvény értékrendjét sértené.¹²⁴ Szintén fontos és meghatározó jogosítvány az államfő kegyelmezési joga.¹²⁵ Ez megbocsátást fejez ki a bűncselekmény elkövetőjével szemben. Semmiképp nem igazságszolgáltatató tevékenység, csupán az állam büntető igényéről való lemondás.¹²⁶ Ennek a gyakorlása szintén ellenjegyzéshez – az igazságügyért felelős miniszteréhez – kötött.¹²⁷ Az államfő feladat- és hatáskörébe tartozó területszervezési kérdésekben hozott döntései szintén miniszteri ellenjegyzéshez kötöttek.¹²⁸ Ellenjegyzéshez kötöttek továbbá az állampolgársági ügyekben hozott döntések,¹²⁹ és mindazok a döntések, amelyet törvény a hatáskörébe utal.¹³⁰

¹¹⁵ 1848. évi III. törvénycikk 8. §

¹¹⁶ Szente: *Kormányzás a dualizmus korában*. 288-289. o.

¹¹⁷ 1920. évi I. törvénycikk 13. § „A végrehajtó hatalmat a kormányzó kizárólag a nemzetgyűlésnek felelős minisztérium által gyakorolja. Minden rendelkezése és intézkedése, ideértve a fegyveres erőre vonatkozó rendelkezéseit is, csak úgy érvényes, ha az illetékes felelős miniszter ellenjegyzésével van ellátva...”

¹¹⁸ Alaptörvény 12. cikk (1) bek.

¹¹⁹ A köztársasági elnök felelősségre vonásáról I. Alaptörvény 13. cikk, továbbá Petrétei: *Magyarország alkotmányjoga II.* 123-124. o.; Petrétei József: *A köztársasági elnök felelősségéről*. In: *Az államfő jogállása I.* (Szerk. Csink Lóránt – Szabó István) Pázmány Press, Budapest, 2013. 67-88. o.

¹²⁰ Alaptörvény 9. cikk (4) bek. c) - e) pont, 9. cikk (5) bek.

¹²¹ Alaptörvény 9. cikk (4) bek. a) pont, 9. cikk (5) bek.

¹²² Külügyi jogosítvány pl. követek kinevezése. Erről I. Petrétei: *Magyarország alkotmányjoga II.* 113-114. o.; Alaptörvény 9. cikk (4) bek. b) pont

¹²³ Alaptörvény 9. cikk (4) bek. f) pont

¹²⁴ Alaptörvény 9. cikk (7) bek.

¹²⁵ Alaptörvény 9. cikk (4) bek. g) pont

¹²⁶ 31/1997. (V.16.) AB határozat, hivatkozva Petrétei: *Magyarország alkotmányjoga II.* 117. o.

¹²⁷ 47/2007. (VII.3.) AB határozat, hivatkozva Petrétei: *Magyarország alkotmányjoga II.* 117. o.

¹²⁸ Alaptörvény 9. cikk (4) bek. h) pont

¹²⁹ Alaptörvény 9. cikk (4) bek. i) pont állampolgárság megszerzése és megszűnése

Mint azt látjuk a miniszteri ellenjegyzés korlát és biztosíték az államfői hatalom túlterjeszkedésével szemben. Ahogy kialakulásakor úgy ma is fő funkciója a felelősség kérdésének tisztázása egy adott ügyben hozott döntés vetületében. Ez a jogintézmény, amely a felelősség kérdését hivatott tisztázni és rendezni ebbéli szerepe miatt megkérdőjelezhetetlen helyet foglal el a történeti alkotmány vívmányai között.

4. Az igazságszolgáltatás

A klasszikus hatalmi triász első két elemének a törvényhozó és a végrehajtó hatalomnak és az azokkal kapcsolatos alkotmányos vívmányoknak az áttekintése után, vizsgálódásom a harmadik hatalmi ágra, az igazságszolgáltatásra és az azzal kapcsolatos vívmányokra terelődik át. E témakörben a bírói hatalomgyakorlás és az azzal kapcsolatos intézmények vizsgálata áll a középpontban.

Az 1869. évi IV. törvénycikk a bíró hatalom gyakorlásáról rendelkezik. Véleményem szerint a saját korában példaértékű jogszabály volt. A törvény egyértelműen kimondja a közigazgatás és az igazságszolgáltatás szétválasztását.¹³¹ Rendelkezik a bírák kinevezéséről,¹³² és javadalmazásáról, azzal a fontos megállapítással, hogy a bíró számára megállapított fizetés nem leszállítható.¹³³ A törvény precízen szabályozza a bírói hivatal betöltésének kritériumait, amelyek: a 26. életév betöltése, fedhetetlen jellem, nem áll csőd vagy gondnokság alatt, beszéli a magyar nyelvet,¹³⁴ meghatározott idejű gyakorlatot teljesített jogi diplomájának megszerzése után, és bírói vizsgát tett.¹³⁵ Az összeférhetetlenség kérdését szintén rendezi. E szerint a bíró nem lehet országgyűlési képviselő, gyakorló ügyvéd, vagy ügynök, nem viselhet semmilyen állami hivatalt, nem lehet tanár vagy tanító, nem folytathat kereskedelmi vagy iparüzést, és nem lehet politikai folyóirat tulajdonosa, szerkesztője és kiadója.¹³⁶ Még további ma is visszaköszönő jogi tételeket találunk a törvényben, ilyen pl. a politikai párttagság tilalma,¹³⁷ a kötelező eskü letétele,¹³⁸ és az éves szabadság idejének szabályozása.¹³⁹

Két fontos intézményt szintén kiemelnék. Ezek az e törvény által is deklarált

¹³⁰ Alaptörvény 9. cikk (4) bek. j) pont

¹³¹ 1869. évi IV. törvénycikk 1. §

¹³² 1869. évi IV. törvénycikk 3. §

¹³³ 1869. évi IV. törvénycikk 5. §

¹³⁴ 1869. évi IV. törvénycikk 6. §

¹³⁵ 1869. évi IV. törvénycikk 7. §

¹³⁶ 1869. évi IV. törvénycikk 8. §

¹³⁷ 1869. évi IV. törvénycikk 11. §

¹³⁸ 1869. évi IV. törvénycikk 14. §

¹³⁹ 1869. évi IV. törvénycikk 18. §

elmozdíthatatlanság¹⁴⁰ és a nyugdíjkorhatár¹⁴¹ kérdése. A bírák elmozdíthatatlansága és nyugdíjazása a közelmúlt jogalkotásának megszorító intézkedései miatt is előkerültek. Az AB megsemmisítette a jogszabály e rendelkezését, határozatában a történeti alkotmányra és annak vívmányaira hivatkozott.¹⁴² Az 1869. évi IV. törvénycikk expressis verbis kimondja, hogy a bírák törvényben meghatározott eseteken kívül elmozdíthatatlanok hivatalukból.¹⁴³ Ezen kívül a bírákat áthelyezni és előléptetni csak saját beleegyezésükkel lehet.¹⁴⁴ A nyugdíjkorhatárt a 70. életév betöltéséhez köti a törvény. E korhatár betöltése előtt csak akkor nyugdíjazható egy bíró, ha testi vagy szellemi károsodás miatt nem képes hivatalát ellátni.¹⁴⁵ Szintén fontos alapvetést rögzít a jogszabály mikor kimondja, hogy az illetékességgel rendelkező bírótól senki nem vonható el,¹⁴⁶ és a bíró az igazságszolgáltatást nem tagadhatja meg senkitől.¹⁴⁷ A bírák fegyelmi felelősségéről az 1871. évi VIII. törvénycikk rendelkezett.

Ahogy a XIX. században úgy ma is átfogó, de a korunknál fogva modernebb szabályozás rendelkezik a bírói hatalomról. Az Alaptörvény 25-28. Cikkeiben átfogóan rendelkezik az igazságszolgáltatást érintő alapvető kérdésekről. Rögzíti pl. a bírák függetlenségét,¹⁴⁸ a kinevezés szabályait,¹⁴⁹ a bírósági szervezet struktúráját,¹⁵⁰ és bíróságok feladatát.¹⁵¹ Szintén az Alaptörvényben a „Szabadság és Felelősség” című részében találhatunk fontos, az igazságszolgáltatással kapcsolatos alapelveket. Ilyenek pl. a bírói jogvédelemhez való jog,¹⁵² és a jogorvoslathoz való jog.¹⁵³ Az alaptörvényi szabályozáson túl két sarkalatos törvény is rendelkezik az igazságszolgáltatásról. Az egyik a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény, a másik pedig a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény.

A fentebb elemzett törvényi rendelkezések szerepük és súlyuk miatt egyenként is megérdemelnének hosszabb értekezést. Ezek mind-mind olyan alkotmányos garanciák, amik az igazságszolgáltatás függetlenségét és elválasztását biztosítják a többi hatalmi ágtól. Mondanom sem kell, mivel evidencia, hogy az igazságszolgáltatás függetlensége és

¹⁴⁰ 1869. évi IV. törvénycikk 15-16. §

¹⁴¹ 1869. évi IV. törvénycikk 17. §

¹⁴² 33/2012. (VII. 17.) AB határozat

¹⁴³ 1869. évi IV. törvénycikk 15. §

¹⁴⁴ 1869. évi IV. törvénycikk 16. §

¹⁴⁵ 1869. évi IV. törvénycikk 17. §

¹⁴⁶ 1869. évi IV. törvénycikk 20. §

¹⁴⁷ 1869. évi IV. törvénycikk 22. §

¹⁴⁸ Alaptörvény 26. cikk (1) bek.

¹⁴⁹ Alaptörvény 26. cikk (2) bek.

¹⁵⁰ Alaptörvény 25. cikk (4) bek.

¹⁵¹ Alaptörvény 25. cikk (1) bek.

¹⁵² Alaptörvény IV. cikk (3) bek. és a XXVIII. cikk (1)-(2) bek.

¹⁵³ Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bek.

elkülönülése a többi hatalmi ágtól egyik alapvető kritériuma a mai modern demokráciáknak. Ezek a jogelvek és jogintézmények mind garanciái és biztosítékai a bírói hatalom függetlenségének; intézményi gyökereik pedig a XIX. századba nyúlnak vissza. Szerepük, fontosságuk és funkciójuk miatt a történeti alkotmány vívmányainak sorába tartoznak.

5. A közigazgatás törvényessége

A közigazgatás és az igazságszolgáltatás szétválasztását az 1869. évi IV. törvénycikk rendezte. A közigazgatás 1883-ig ugyan a törvényeknek alárendelve működött, külön közigazgatási bírászkodás nem létezett Magyarországon. Az 1883. évi XLIII. törvénycikk speciális jogorvoslati fórumként felállította a Pénzügyi Közigazgatási Bíróságot majd az 1896. évi XXVI. törvénycikk a Közigazgatási Bíróságot.

A törvény taxatíve sorolja fel a szerv hatáskörébe tartozó ügyeket, konkrétan kétszázat.¹⁵⁴ Az Közigazgatási bíróság ítélete a megtámadott intézkedést vagy megsemmisítette,¹⁵⁵ vagy új határozat meghozatalát írta elő.¹⁵⁶ Az ítélete jogerős, ellene jogorvoslatnak nem volt helye.¹⁵⁷ Az Alaptörvény rögzíti a közigazgatási határozatok elleni jogorvoslathoz való jogot,¹⁵⁸ és rendelkezik arról, hogy a bíróságok vizsgálják a közigazgatási határozatok törvényességét.¹⁵⁹ Ahogy korábban, úgy most is külön bírósági fórum működik Magyarországon, annyi változtatással, hogy a neve közigazgatási és munkaügyi bíróság.¹⁶⁰ A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény szabályozza és rendezi a közigazgatási és munkaügyi bíróságokra vonatkozó szabályokat.¹⁶¹

Hogy miért fontos a közigazgatás törvényessége és annak bírói kontrollja azt leginkább a történelmi események tudják megmagyarázni. Az abszolutisztikus rendőrállamok a XVIII. században, és említhetjük velük egy lapon XX. századi diktatúrákat, minden írott és íratlan jogi normát és egyetemes értéket megtaposva működtették a közigazgatásukat, amelyek intézkedései ellen nem volt jogorvoslat.

A közigazgatás törvények alá rendelése és határozatai elleni jogorvoslat biztosítása szintén az állam, a végrehajtó hatalom korlátozásának egyik megnyilvánulása, s mint ilyen garancia az állami hatalom túlterjeszkedésével szemben. E szerepe miatt a közigazgatás törvényessége a történeti alkotmány vívmányai közé sorolandó.

¹⁵⁴ 1896. évi XXVI. törvénycikk II. fejezet említi: Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 426. o.

¹⁵⁵ Kasszációs jogkör I. Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 426. o.

¹⁵⁶ Meritórius jogkör I. Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 426. o.

¹⁵⁷ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 426. o.

¹⁵⁸ Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bek.

¹⁵⁹ Alaptörvény 25. cikk (2) bek. b) pont

¹⁶⁰ 2011. évi CLXI. törvény 16. § e) pont

¹⁶¹ L. pl.: 2011. évi CLXI. törvény 19. §

6. Szabadságjogok

A klasszikus hatalmi triász és a közigazgatás törvényességének vizsgálata után egyes – általam kiemeltnek tartott – szabadságjog magyar vonatkozásbéli kialakulását és szerepét tekintem át. Ahogy korábban, úgy most is az Áprilisi alkotmányig nyúlok vissza.

6.1. A gondolat- és véleménynyilvánítás szabadsága

A gondolat- és véleménynyilvánítás szabadságát már az 1848. évi XVIII. törvénycikk deklarálja. Expressis verbis kimondja, hogy a gondolatait mindenki a sajtó útján közölheti, és szabadon terjesztheti.¹⁶² Az 1874. évi XXXIV. törvénycikk pedig az ügyvéd teljes szólásszabadságát biztosítja ügyfele érdekében.¹⁶³ A Horthy-korszakban a kezdeti korlátozások után a háború hajnaláig nem korlátozták a sajtószabadságot.¹⁶⁴ 1938-ban felállították a Sajtókamarát, amely egyfajta ellenőrző szervként működött.¹⁶⁵

A gondolat és véleménynyilvánítás szabadságát a XIX. századi joganyaghoz hasonlóan, természetesen az Alaptörvény is biztosítja. Kimondja, hogy mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához; Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és annak sokszínűségét, és biztosítja a demokratikus közvéleményhez szükséges tájékoztatás feltételeit.¹⁶⁶

6.2. A vallás- és lelkiismereti szabadság

A vallás- és lelkiismereti szabadság szintén terítékre került az 1848-as Áprilisi alkotmányban. Az 1848. évi XX. törvénycikk ugyan nem átfogóan, nem minden szempontot kielégítve, de rendelkezett a vallásgyakorlás jogi kereteiről. Ebben a kontextusban a törvény legfontosabb rendelkezése az, hogy kimondta a bevett vallásfelekezetek közötti egyenlőséget.¹⁶⁷ Ez véleményem szerint már egy jelentős lépés volt a vallás- és lelkiismereti szabadsághoz vezető úton. Az igazi áttörést a dualizmus törvényhozása hozta meg. Két jelentősebb törvényt kell kiemelni. Az 1868. évi LIII. törvénycikk részletesen szabályozta a vallásgyakorlás jogi kereteit, míg az 1867. évi XVII. törvénycikk egy fontos lépést tett a magyarországi zsidó vallású polgárok emancipációja felé. Az Eötvös által megálmodott liberális vallásszabadságot

¹⁶² 1848. évi XVIII. törvénycikk 1. §

¹⁶³ 1874. XXXIV. törvénycikk 52. §

¹⁶⁴ 6357/1920. ME rendelet

¹⁶⁵ 1938. évi XV. törvénycikk a Sajtókamaráról. Erről l. Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 289. o.

¹⁶⁶ Alaptörvény IX. cikk (1)-(2) bek.

¹⁶⁷ 1848. évi XX. törvénycikk 2. §

az 1895. évi XLIII. törvénycikk mondta ki.¹⁶⁸ A dualizmus korában a vallás- és lelkiismereti szabadság ebben a szellemben és formában biztosított volt. Ezt a későbbiekben az iszlám vallás elismeréséről rendelkező 1916. évi XVII. törvénycikk egészítette ki. A Horthy-korszakban a vallás- és lelkiismereti szabadság helyzete az 1930-as évektől megváltozott. A zsidótörvények¹⁶⁹ és az izraelita felekezet kiemelése¹⁷⁰ a bevett egyházak sorából alapjaiban ingatta meg a korábbi helyzetet e téren.

Az Alaptörvény a XIX. századi gyökerekhez hasonlóan biztosítja a lelkiismereti és vallásszabadságot. Kimondja, hogy mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához.¹⁷¹

6.3. A személyes szabadság

A személyes szabadsághoz való jognak köszönhetően már a dualizmus korában érvényesült az elv, hogy senkit nem lehetett bírói ítélet nélkül letartóztatni és szabadságától nem lehetett megfosztani. Ez alól kivételt képezett, ha a jogerős ítélet előtti őrizetbe vétel, vagy az előzetes letartóztatás, vagy a vizsgálati fogság bünvádi perrendtartás szerinti feltételei fennforogtak.¹⁷² Itt említenünk kell a korabeli büntetőtörvénykönyvet az 1878. évi V. törvénycikket, amely – több más fontos elv mellett – tartalmazta a nullum crimen sine lege elvét.¹⁷³ Ugyanez a büntetőtörvénykönyv részletesen tárgyalja és szankcionálja a személyes szabadság megsértését.¹⁷⁴ A Horthy-korszakban – a rendszer sajátosságaira figyelemmel – számos alkalommal került sor a személyes szabadságot korlátozó intézkedés és jogi norma kiadására.¹⁷⁵

Az Alaptörvény kiemelt szerepet és védelmet biztosít a személyes szabadságnak. A XIX. századi joganyaghoz képest mindenképp pozitívum, hogy nem csupán a szokásjog által legitimált elv alapján érvényesül, hanem az Alaptörvény expressis verbis kimondja, hogy mindenkinek joga van a személyes szabadsághoz és biztonsághoz, továbbá, hogy senkit nem lehet a szabadságától megfosztani, csak törvényben meghatározott okokból és törvény szerinti

¹⁶⁸ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 274. o.

¹⁶⁹ Az ún. zsidótörvények: 1938. évi XV. törvénycikk a társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról; 1939. évi IV. törvénycikk a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról; 1941. évi XV. törvénycikk a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról, valamint az ezzel kapcsolatban szükséges fajvédelmi rendelkezésekről.

¹⁷⁰ 1942. évi VIII. törvénycikk az izraelita vallásfelekezet jogállásnak szabályozásáról

¹⁷¹ Alaptörvény VII. cikk (1) bek.

¹⁷² Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 270. o.

¹⁷³ 1878. évi V. törvénycikk 1. §; Nullum crimen sine lege elve: „nincs bűncselekmény törvény nélkül”, csak az a cselekmény tekinthető bűncselekménnyek, amit a törvény büntetni rendel.

¹⁷⁴ 1878. évi V. törvénycikk 193. § és 197. §; XXII. fejezet,

¹⁷⁵ Erről l. Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 287-288. o.

eljárás keretében. Az Alaptörvény rendelkezései szerint kártérítés illeti meg azt, akinek szabadságát jogtalanul korlátozták.¹⁷⁶

6.4. A tulajdonhoz való jog

A tulajdonhoz való jog a dualizmus korában szintén központi szerepet töltött be, valószínűleg a kapitalizálódás ennek a magyarázata. A tulajdonhoz való jogot nem csak a magánjogi törvények, de a büntetőtörvénykönyv is védte.¹⁷⁷

A fentebb említett XIX. századi gyökerekhez hasonlóan az Alaptörvény szintén alapjogként biztosítja a tulajdonhoz való jogot, kimondva, hogy mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez, hozzátéve azt, hogy a tulajdon társadalmi felelősséggel jár. Az Alaptörvény rendelkezése alapján a tulajdont csak kivételesen és közérdekből, törvényben meghatározott esetekben és módon lehet, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett kisajátítani.¹⁷⁸

6.5. A tanulás és tanítás szabadsága

A XIX. századi fejlődés nem csak a gazdaságot, hanem a kultúrát és művelődést is elérte. Ennek fontosságát felismerve a dualizmus jogalkotása igyekezett megteremteni az oktatás alapjaihoz szükséges törvényeket. Az 1868-as népiskolai törvény egy fontos alapjogot a tanulás és a tanítás szabadságát is lefektette.¹⁷⁹ A Horthy-korszak alapjogokat megszorító politikája utolérte ezt a szabadságjogot is. A *numerus clausus*¹⁸⁰ alapjaiban zúzta szét a korábbi tanulási szabadságot, azzal a rendelkezésével, hogy bizonyos felsőoktatási intézményekbe¹⁸¹ a nemzetiségi hallgatók csak országos számarányukban kerülhettek felvételre.¹⁸² A klebelsbergi-kultúrpolitika a népszövetségi fellépést követően 1928-ban módosítással kihúzta a méregfogát¹⁸³ a diszkriminatív törvénynek.¹⁸⁴

Az Alaptörvény a XIX. századi szabadelvű alkotmányos hagyományhoz hasonlóan, ma is biztosítja ezt az alapjogot. Az Alaptörvény kimondja, hogy Magyarország biztosítja a tudományos kutatás és művészeti alkotás szabadságát, továbbá a lehető legmagasabb szintű

¹⁷⁶ Alaptörvény IV. cikk (1)-(4) bek.

¹⁷⁷ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 271-272 o. L. pl.: 1878. évi V. törvénycikk XXVI. fejezet – A lopás

¹⁷⁸ Alaptörvény XIII. cikk (1)-(2) bek.

¹⁷⁹ 1868. évi XXXVIII. törvénycikk 6. §

¹⁸⁰ 1920. évi XXV. törvénycikk

¹⁸¹ 1920. évi XXV. törvénycikk 1. §

¹⁸² 1920. évi XXV. törvénycikk 3. §

¹⁸³ A *numerus clausus*-t az 1928. évi XIV. törvénycikk módosította.

¹⁸⁴ Varannai Zoltán: *Numerus clausus*. Rubicon 1997. 1. sz.

tudás megszerzése érdekében a tanulás, valamint törvényben meghatározott keretek között a tanítás szabadságát.¹⁸⁵

6.6. A gyülekezési és egyesülési szabadság

A dualizmus törvényhozása a gyülekezési jog terén adós maradt, nem született törvényi szabályozás.¹⁸⁶ A századfordulón két belügyminiszteri rendelet született, a 766/1898. BM rendelet, és egy későbbi, a 7430/1913. BM rendelet. Ezek a rendeletek a gyűlések megtartásának feltételül szabták a hatósági engedélyt. 1913-tól bejelentési kötelezettséggel járt a gyűlések szervezése, ami előbb 24 órával, később már 48 órával a gyűlés előtti bejelentési köteleiséget rótt a szervezőkre, a gyűlés helyének és céljának megjelölésével.¹⁸⁷ Közvetlenül a háborút megelőző időkben szigorodtak a gyülekezési jog szabályai. A kivételes hatalomról hozott 1912. évi LXIII. törvénycikk lehetővé tette, hogy a politikai jellegű gyűléseket a Kormány betiltsa.¹⁸⁸ A Horthy-korszakban a gyülekezési jog hasonlóan a korábban tárgyalt szabadságjogokhoz korlátozottabbá vált. Közel negyedszáz jogszabály született. Többségében miniszterelnöki és miniszteri rendeletek. Az első ilyen a Friedrich-kormány rendelete volt, amely teljes tilalmat rendelt el, majd ezt oldotta fel a később Bethlen István által kiadott rendelet. Ez rendőrhatalom engedélyéhez kötötte a gyűlések megtartását, amihez csatolni kellett a gyűlés főbb adatait.¹⁸⁹ A harmincas években jelentős szigorodás, mondjuk ki, korlátozás jelentkezett. Ennek ékes bizonyítéka 1939. évi II. törvénycikk, az ún. honvédelmi törvény, amely a politikai gyűlések általános tilalmát rendelt el.¹⁹⁰ Szorosan ide kapcsolódik az egyesülési szabadság. Erről a többi szabadságjoghoz hasonlóan a dualizmus idején törvényi szabályozás nem született. A korszakból két rendeletet kell kiemelnünk. Az egyik az 1394/1873. BM rendelet, amely kimondta, hogy a belügyminiszter feladata az egyesületek alapszabályszerű működésének felügyelete. A másik az 1508/1875. BM rendelet, amely átfogóan rendezte az egyesületek alapításával és működésével kapcsolatos szabályokat. A századfordulót követően e szabadságjogot számos alkalommal korlátozták.¹⁹¹ A Horthy-korszakban jelentősen megszorították ezt a jogot, az egyesületek és szervezetek alapítása nagy akadályokba ütközött. A Bethlen–Peyer-paktum után a munkásegyletek alapítása a korábbiakhoz képest már egyszerűbbé vált. A korszakban egy átfogó rendelet és egy törvény

¹⁸⁵ Alaptörvény X. cikk (1) bek.

¹⁸⁶ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 277. o.

¹⁸⁷ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 278. o.

¹⁸⁸ 1912. évi LXIII. törvénycikk 9-10. §

¹⁸⁹ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 292. o.

¹⁹⁰ 1939. évi II. törvénycikk 149. §

¹⁹¹ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 279. o.

születette e tárgykörben. A 77000/1922. BM rendelet és az 1938. évi XVII. törvénycikk.¹⁹²

A XIX. századi szabályozástól eltérően, a mai joganyag átgondoltabb és rendszerezettebb ezen alapjog terén is. A gyülekezési jogot az Alaptörvény alapjogként biztosítja. Az Alaptörvény szerint mindenkinek joga van a békés gyülekezéshez,¹⁹³ szervezeteket létrehozni, és joga van szervezetekhez csatlakozni.¹⁹⁴ Ugyanitt az Alaptörvény az egyesülési jog alapján lehetővé teszi a pártok¹⁹⁵ és szakszervezetek¹⁹⁶ alapítását, aminek azért van jelentősége, mert a gyülekezési jog alapjának tekinthető a szervezetek szabad alapítása.

6.7. A kérelemhez, panaszhoz- és jogsegélyhez való jog

A dualizmus korában már létező jog volt a kérelemhez, a panaszhoz és a jogsegélyhez való jog. Ez akkor illette meg a polgárt, ha valamilyen ügyében, vagy jogában sérelem érte, vagy a törvény által biztosított jogorvoslat valamilyen oknál fogva nem állt rendelkezésére. A korszakban több belügyminiszteri rendelet született, ami körülírta a panaszok kivizsgálásának módját. Ezek közül jelentős a 125 000/1902. BM rendelet, amely a járási főszolgabíróknak előírta a községekben az időnkénti megjelenést és a panaszok meghallgatását. A másik jelentős a 126 000/1902. BM rendelet, amely arról rendelkezett, hogy a kérelmet a beérkezéstől számított nyolc napon belül kell elbírálni.

Szintén idetartozik a jogsegélyhez való jog, amellyel a polgár az illetékes bírónál élhetett, akinek a panasszal érdemben foglalkoznia kellett és döntést kellett hoznia az ügygel kapcsolatban. Kérelemmel az államfőhöz is lehetett folyamodni, ennek a neve felségfolyamodvány volt. Az Országgyűlés Képviselőházához magánszemély és törvényhatóság egyaránt intézhetett kérelmet.¹⁹⁷

Ezen szabadságjogok esetében is azt a megállapítást tehetjük, hogy a XIX. századi alkotmányos előzményekhez képest a mai joganyag átgondoltabb és rendszerezettebb. Az Alaptörvény kimondja, hogy minden állampolgárnak joga van ahhoz, hogy egyedül vagy másokkal együtt, írásban kérelemmel, panasszal vagy javaslattal forduljon bármely közhatalmat gyakorló szervhez.¹⁹⁸

¹⁹² Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 293. o.

¹⁹³ Alaptörvény VIII. cikk (1)-(5) bek.

¹⁹⁴ Alaptörvény VIII. cikk (2) bek.

¹⁹⁵ Alaptörvény VIII. cikk (3) bek.

¹⁹⁶ Alaptörvény VIII. cikk (5) bek.

¹⁹⁷ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 280. o.

¹⁹⁸ Alaptörvény XXV. cikk

6.8. Összegzés

Az előbb felsorolt és elemzett szabadságjogok kialakulása és a mai szabályozás egymás mellé állítása nem csupán azt a célt szolgálta, hogy bizonyítsam, hogy korábban is léteztek ezek az alapvető jogok, annál többről van szó. Megállapíthatom, hogy az általam már korábban alkotmányos vívmánynak tartott intézményekhez hasonlóan, a szabadságjogok intézményi gyökerei szintén a XIX. századi alkotmányjogban találhatóak. Ezeknek a szabadságjogoknak a mai meglétét és fejlődését véleményem szerint, a polgári átalakulásnak köszönhetjük. Egy mai demokratikus állam elképzelhetetlen lenne ezek az alapvető szabadságjogok biztosítása nélkül. Annyit mindenképp le kell szögezni, hogy az Alaptörvény a felsoroltaknál több alapjogot biztosít számunkra.¹⁹⁹ Az alapjogok az állampolgár eszközei az állami hatalommal szemben s mint ilyenek a történeti alkotmány vívmányai között foglalnak helyet.

7. A nemzetiségek egyenjogúsítása

A korábban tárgyaltak után a nemzetiségek egyenjogúsítására kívánok áttérni, amely véleményem szerint a később kialakult kisebbségi jogok előfutára. Az 1868-as nemzetiségi törvény az egységes politikai nemzet elvének talaján áll:

„Minthogy Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogú tagja...”²⁰⁰

A törvény szövegét vizsgálva számos következtetést vonhatunk le. A magyart, mint államnyelvet deklarálja, amely az Országgyűlés hivatalos nyelve is. A törvények ezen a nyelven kerültek kihirdetésre, de ezekhez minden állampolgár a saját anyanyelvén hozzáférhetett.²⁰¹ A törvény lehetővé tette a törvényhatóságok előtt, a törvényhatósági gyűléseken, és a törvényhatóságokhoz intézett iratokban a saját anyanyelv használatát is.²⁰² Szintén anyanyelv használatot engedélyezett a bíróságok előtt.²⁰³ Haladó szellemű volt a törvény az oktatás terén is, lehetővé tette a nemzetiségi iskolák alapítását.²⁰⁴ Ez a jogszabály Deák és Eötvös nevével fémjelezhető, korának egyik legátfogóbb szabályozása volt.²⁰⁵

¹⁹⁹ Alaptörvény, Szabadság és felelősség

²⁰⁰ 1868. évi XLIV. törvénycikk a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában

²⁰¹ 1868. évi XLIV. törvénycikk 1. §

²⁰² 1868. évi XLIV. törvénycikk 2-4. §

²⁰³ 1868. évi XLIV. törvénycikk 7. §

²⁰⁴ 1868. évi XLIV. törvénycikk 26. §

²⁰⁵ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 277. o.

A századfordulót követően a kultuskormányzat nemzetiségi politikája más irányt vett. A lex Apponyi néven ismert 1907. évi XXVII. törvénycikk számos, a nemzetiségek számára nehezményezhető intézkedést tartalmazott. Ilyen volt például az, hogy az iskolák számára az államsegélyt a magyar nyelv oktatásához kötötte.²⁰⁶ A törvény saját korában és az utókorban is éles kritikákat kapott. Egyesek²⁰⁷ magyarosító szándékokat vélnek fellelni mögötte, véleményem szerint a törvény nem magyarosító volt, csupán a magyar nyelv terjesztését kívánta elérni.

A vesztes világháborút követően Magyarország területe az addigihoz képest a kétharmadára csökkent. A nemzetiségek védelmét az ország által aláírt Trianoni békeszerződés 54.§-a deklarálta, amely kötelezte Magyarországot a kisebbségvédelmi rész alaptörvényként való elismerésére. Ezzel összefüggésben három jogszabály született, a 4800/1923. ME rendelet, amely a kisebbségek védelmére vállalt kötelezettségek végrehajtásáról rendelkezett, és a nemzetiségi iskolatípusokat meghatározó 110 478/VII. vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet.²⁰⁸ Az 1924. évi IV. törvénycikk pedig a kisebbségi nyelvek ismeretéről gondoskodott a közhivatalokban.²⁰⁹

A jelenkori szabályozás, megkockáztatom, talán túlzó hasonlat, de visszatért az Eötvösi útra. Az Alaptörvény államalkotó tényezőként konstituálja a velünk élő nemzetiségeket, akiknek joguk van önazonosságuk vállalásához és megőrzéséhez; teljes és szabad nyelvhasználat illeti meg őket.²¹⁰ Önkormányzatot alakíthatnak.²¹¹ A nemzetiségek jogaira vonatkozó részletes szabályokat, a nemzetiségeket és a nemzetiségként való elismerés feltételeit, valamint a helyi és országos nemzetiségi önkormányzatok megválasztásának szabályait az Alaptörvény rendelkezése alapján sarkalatos törvény határozza meg.²¹² Ez a 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól.

A XX. század embertelen eseményei megmutatták, hogy a nemzetiségi jogok lábbal tiprása fájó sebeket tud ejteni a nemzeteken. A velünk élő nemzetiségek 1868-as egyenjogúsítása és az azzal biztosított jogok egy olyan sarokpont – alkotmányos vívmány volt – amit ugyan a későbbi politikai elit nem mindig gondolt ugyanúgy, mint Deák és Eötvös, de biztos alapot képeztek a későbbi nemzetiségi jogok kidolgozásában annak Alaptörvénybe és

²⁰⁶ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 277. o. 1907. évi XXVII. törvénycikk 19. §

²⁰⁷ Erről l. pl. Kardos József: *Apponyi Albert válaszai a nemzetiségi kérdésre*. http://www.habsburg.org.hu/files/konyvek/krausz_szvaz_eletunk_kelet_europa_109-113.pdf (letöltés ideje: 2014. szeptember 4.)

²⁰⁸ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 291. o.

²⁰⁹ 1924. évi IV. törvénycikk 1. §

²¹⁰ Alaptörvény XXIX. cikk (1) bek.

²¹¹ Alaptörvény XXIX. cikk (2) bek.

²¹² Alaptörvény XXIX. cikk (3) bek.

sarkalatos törvénybe foglalásához. Ezért, egyesek számára talán túlzásnak tűnően, de a nemzetiségek XIX. századi egyenjogúsítását a XX-XXI. században kialakult és elfogadott nemzetiségi jogok intézményi gyökerének tartom. E szerepe miatt, a nemzetiségek egyenjogúsítása kiemelt helyet foglal el a történeti alkotmány vívmányainak sorában.

V. A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY ÉS A KÖZTÁRSASÁGI ÁLLAMFORMA VISZONYA

A történeti alkotmány – általam vélt – vívmányainak áttekintése után a köztársasági államforma kialakulását elemzem. Ennek áttekintését azért tartom fontosnak, mert a köztársasági államformát a magyar történelem során korábban már két alkalommal is bevezették, és a bevezetésekor nem volt írott alkotmánya az országnak. Ezért arra keresem a választ, hogy a köztársasági államforma intézménye a történeti alkotmány vívmányai közé sorolható-e.

A köztársasági államforma először 1918-ban lelhető fel a magyar közjogtörténetben.²¹³ A vesztes második világháborút követően 1946-ban Magyarország ismét köztársaság lett. Ezt, ma gyakran második köztársaság néven említik.²¹⁴ A Nemzetgyűlést 1945. november 4-én választották meg. Tildy Zoltán miniszterelnök 1946. január 24-én nyújtotta be az államformáról szóló törvényjavaslatot, amelyet egy hét múlva 1946. január 31-én elfogadott a Ház és 1946. február 1-én közfelkiáltással Tildy Zoltánt választotta köztársasági elnöknek.²¹⁵

A köztársasági törvény történeti bevezetővel kezdődik, amely említést tesz a királyság 1918-as megszűnéséről, és a nemzeti önrendelkezés visszaszerzéséről.²¹⁶ Deklarálja a polgárok elidegeníthetetlen jogait, és utal azok biztosítékaira is.²¹⁷ Rögzíti a népszuverenitás elvét, kiemeli a törvényhozó hatalmat, és ugyanitt említést tesz az általános és titkos választójogról.²¹⁸ Ezután a köztársasági elnök jogállását tisztázza,²¹⁹ majd jelölésének és megválasztásának szabályait írja le.²²⁰ A köztársasági elnök számára eskütételt ír elő,²²¹ és rendelkezik hatásköréről.²²² A tisztségről való lemondást, az akadályoztatás esetén való helyettesítést, és az új elnök megválasztását szintén rendezi a törvény.²²³ Ezek mellett rendelkezik az államfő személyének védelméről és a felelősségre vonásának szabályairól,

²¹³ A köztársaságot 1918. november 16-án kiáltották ki. Erről l. Romsics Ignác: *A 20. Század képes története*. Rubicon-kiadó, Budapest, 2008. 198-199. o.

²¹⁴ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 303. o.

²¹⁵ Ruzsoly József: *Újabb Magyar alkotmánytörténet 1848-1949*. Püski Kiadó Kft. Budapest, 2002. 361. és 384. o.

²¹⁶ 1946. évi I. törvény preambuluma

²¹⁷ Uo.

²¹⁸ 1946 évi I. törvény 1. §

²¹⁹ 1946 évi I. törvény 2-3. §

²²⁰ 1946 évi I. törvény 4-5. §

²²¹ 1946 évi I. törvény 6-7. §

²²² 1946 évi I. törvény 9-14. §

²²³ 1946 évi I. törvény 15. §

ahol egy 1848-as törvényre utal vissza.²²⁴ A törvény az államfő részére tiszteletdíjat állapít meg,²²⁵ és kimondja, hogy az igazságszolgáltatást a köztársaság nevében gyakorolják.²²⁶ A törvény a kihirdetése napján hatályba lépett, és minden a királysággal és a kormányzói intézménnyel kapcsolatos jogszabályt hatályon kívül helyezett.²²⁷

A köztársasági államforma bevezetésekor Magyarországnak nem volt kartális alkotmánya, mégis jelentős ellentmondást vélek felfedezni. Ez a történeti alkotmány és a királyság államformájának századokon át történő összefonódása, amely ellentétes a republikánus államformával. A Szent Korona-tan hívei szerint Magyarország akkor is királyság, ha a Szent Koronát éppen nem viseli a törvényesen megkoronázott király. Ebből az következik, hogy 1944. március 19. óta egy közjogi provizórium van hazánkban. A jogfolytonosság helyreállítása pedig erre alapozva csak a monarchikus államforma restaurálásával lenne lehetséges.²²⁸ Ebből kifolyólag egy újabb ellentmondásra hívom fel a figyelmet, mégpedig arra, hogy az Alaptörvény *expressis verbis* kimondja, hogy Magyarország államformája köztársaság.²²⁹ Szintén ugyanez az Alaptörvény több helyütt említi a történeti alkotmányt, amely szorosan összefonódott a monarchikus államformával. Véleményem szerint ez egy belső ellentét az Alaptörvény egyes említett rendelkezései között.

A köztársasági államformát éppen e kibékíthetetlen ellentmondás miatt nem sorolhatjuk a történeti alkotmány vívmányai közé, annak ellenére, hogy sem 1918-ban sem 1946-ban még nem volt kartális alkotmánya az országnak.

²²⁴ 1946 évi I. törvény 16. §

²²⁵ 1946 évi I. törvény 17. §

²²⁶ 1946 évi I. törvény 18. §

²²⁷ 1946 évi I. törvény 19. §

²²⁸ Szente: *A historizáló...* 6-7. o.

²²⁹ Alaptörvény B) cikk (2)

VI. A SZENT KORONA KÖZJOGI MEGJELENÍTÉSE A RENDSZERVÁLTÁSTÓL AZ ALAPTÖRVÉNYIG

A történeti alkotmány – általam vélt – vívmányainak és a köztársasági államforma történeti alkotmányhoz való viszonyának vizsgálata után áttérek munkám második nagy pontjára, a Szent Korona jelenkori alkotmányjogi szerepének kutatására. Ahhoz, hogy megértsük – vagyis legalább megpróbáljuk megérteni – a Szent Korona kiemelt alkotmányjogi szerepét mindenféleképp szükséges bizonyos mértékű jogtörténeti áttekintést tenni.

I. A Szent Korona a magyar jogtörténetben

Mielőtt messzemenő következtetéseket vonnánk le a Szent Korona alkotmányjogi szerepét illetően célszerű, hogy vázlatosan áttekintsük, hogy egyes korokban milyen szerepet tulajdonítottak neki.

Nem témája a munkának – ezért nem is firtatom – a Szent Korona eredetét és történetét, annál is inkább, hogy ebben a kérdésben igen megosztó álláspontokkal találkozunk. A korona és a király személye a korai középkortól kezdődően összefonódott, együtt említették a kettő fogalmat. A korona a király hatalmát jelképezte, önálló jelentéstartalma kimerült ennyiben.²³⁰ Az Árpád-ház kihalását követően az ún. vegyesházi királyok nagy szerepet tulajdonítottak a koronának, annál is inkább, mivel, hogy a magyar királyt kizárólag Szent István koronájával, a magyar Szent Koronával lehetett megkoronázni, hatalmát és jogait általa nyerte el a király. A korona szent jelzője valószínűsíthetően Szent Istvántól származtatható, azzal az egyszerű magyarázattal és indokkal, hogy ha az uralkodó maga szent, akkor koronája is az. A késői középkorban a korona és a király fogalma elvált egymástól, és mindkettő külön jelentéstartalommal bírt. Eckhart Ferenc szerint a korona szerepe a király fölé emelkedett.²³¹

A Szent Korona igazi fénykora véleményem szerint a Szent Korona-tan²³² megszületésével kezdődött. Ezen államfelfogás megalkotója Werbőczy István, aki – enyhe túlzással – kreált a nemesség számára egy politikai ideológiát azzal, hogy egyesítette az organikus államfelfogást és a koronatant. Werbőczy ezzel nem tett mást, mint összegezte az addigiakat. A Szent Korona-tan szerint az állam – mint test – feje a magyar király, a tagjai

²³⁰ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 96. o.

²³¹ Nagy Endre – Rácz László: *Magyar alkotmány- és közigazgatástörténet*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2007. 46-48. o.

²³² A Szent Korona-tanról l. Béli Gábor: *A szentkorona-tan*. PTE-ÁJK Jogtörténeti Tanszék – előadásvázlat

pedig a nemesség egyeteme. Köztük egyfajta kölcsönös viszony áll fenn, és mindnyájan együtt alkotják a Szent Koronát, a regnumot. Fontos megjegyezni, hogy Werbőczy az összes kiváltságos rendet a korona tagjának tartja, így pl. a nemességgel bíró székelyeket is, így ezek a – korona tagjainak számító – rendek kollektíve részesülnek a hatalom gyakorlásában. Leegyszerűsítve, és véleményem szerint enyhe túlzással azt is állíthatjuk, hogy a Szent Korona-tan e tétele a polgári kor előtti népszuverenitás korai megnyilvánulása feudális keretek között.²³³

A Szent Korona kiemelt jogi és politikai szerepe a történelem ezt követő századaiban sem tűnt el. Egyes korokban ugyan elhalványult, de ahol a politikai érdek úgy kívánta fel-felbukkant és legitimációs eszmeként politikai lépések igazolására is felhasználták. A XIX. században az alkotmányos eszmekörrel szóló elmélkedések terén igen gyakran elő-előkerült.²³⁴ A két világháború közötti Horthy-korszakban nagy reneszánszát élte, már-már hivatalos dogmává lépett elő. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy ez a tisztelet nem volt folytonos.²³⁵ A kommunista diktatúra négy évszázada alatt teljesen eltűnt a közjogi gondolkodásból, és csak a demokratikus átmenetet követően bukkant fel.

2. A Szent Korona a magyar jogban a rendszerváltás után

Az 1989-90-es rendszerváltás óta a Szent Korona már többször fel-felbukkant a magyar jogi- és politikai élet színterén. Alkotmánytervezetekben is szerepelt. Erre példa Maczó Ágnes és G. Nagy Ilián alkotmánytervezete, amely szerint a szuverenitás teljességét a Szent Koronának kellene megtestesítenie.²³⁶ A Szent Korona iránti újra fel-felbukkanó tisztelet és kultusz azonban nem állt meg csupán tervezetekben való szerepeltetésben.

Az első Orbán-kormány (1998-2002) időszaka alatt jogszabályi elismerést is nyert a 2000. évi I. törvény által. A törvény szerint a Szent Korona a magyar állam folytonosságát és függetlenségét megtestesítő ereklyeként él a nemzet tudatában és a magyar közjogi hagyományban.²³⁷ A törvény bizottsági vitájában nem túlzás, ha azt mondom, a politikai erők igen erőteljesen szembehelyezkedtek egymással, a törvényhozás tagjai igen megosztottá váltak. Főként az ellenzéki képviselők tartottak – szerintem indokolatlanul – a királyság államformájának restaurálásától. Egyesek a Szent Korona-tan át- és újraértelmezését látták a törvény megalkotásában, mások – főként a kormánypárti koalíció tagjai – azonban hiánypótló,

²³³ Nagy – Rácz: i.m. 56-57. o.

²³⁴ Mezey (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. 262. o.

²³⁵ Szente: *A historizáló...* 8. o.

²³⁶ Maczó Ágnes–G. Nagy Ilián: *Új magyar alkotmány*. Budapest, 1995. Az alkotmánytervezet szövegét l. <http://www.parlament.hu/iromany/fulltext/00895txt.htm> (letöltés ideje: 2014. szeptember 4.)

²³⁷ 2000. évi I. törvény preambuluma

a történeti alkotmány és a Szent Korona iránti illő tisztelet megadásaként értelmezték a törvényt.²³⁸ A helyzet a törvényjavaslat országgyűlési vitájában sem változott. Még erőteljesebb egymásnak feszülés, helyenként parlamentbe nem illő stílusú vita és érvelés folyt a résztvevő felek között. Az ellenzéki – MSZP, SZDSZ – képviselők álláspontja szerint a kormánypártok átértelmezték a magyar történelmi múltat és teljesen mást gondoltak a rendszerváltásról és annak politikai örökségéről. Ellenzéki oldalról erőteljes kritika és egyet nem értés fogadta a Szent Korona és a koronázási jelvények Országházban való elhelyezését. A vita egészére – véleményem szerint – általánosságban jellemző volt a történelmi események és szereplők átideologizált értelmezése. A vitától – sajnos – nem volt idegen a politikai ellenfél szidása és parlamentbe nem illő minősítése.²³⁹ Az törvényjavaslatot az Országgyűlés az 1998–2002-es országgyűlési ciklus 112. számú ülésén, 1999. december 21-én, 226 igen szavazattal, 65 nem ellenében, 61 tartózkodás mellett elfogadta.²⁴⁰ Az elfogadott törvény ellen – ahogy azt a vitában megígérték – ellenzéki képviselők egy csoportja alkotmánybírósági eljárást kezdeményezett, amely eljárás – a megindítóik szemszögéből nézve – sikertelen volt.²⁴¹ Az AB a 26/2000. (VII. 6.) AB határozata alapján a beérkezett panaszok megalapozatlansága miatt a beadványt elutasította.²⁴²

A 2000. évi I. törvény elfogadás és hatályba lépése után sokan – joggal – úgy gondolhatnák, hogy a 2002-es kormányváltást követően a törvényt – és a történelmi megközelítést – támadó és kritizáló ellenzék kormányzásának időszaka alatt feledésbe merült a Szent Korona. Ennek – a még egyszer mondom jogos felvetésnek – a cáfolataként tekinthetünk a 2006-os ún. Petrétei- féle alkotmánytervezetre, amely szerint a Szent Korona a köztársasági eszme mellett Magyarország történeti hagyományait testesíti meg.²⁴³

Ahogy az 1990-es évek alkotmánytervezetei és a 2000. évi I. törvény mellett a 2006-os ún. Petrétei- féle alkotmánytervezet mutatja, a Szent Korona iránti tisztelet – helyenként kultusz – a demokratikus átmenetet követően sem tűnt el. Véleményem szerint, ezek az alkotmánytervezetek és a 2000. évi I. törvény előzménye a Szent Korona és a történeti alkotmány Alaptörvényben való – előkelő helyen és módon – történő szerepeltetésének.

²³⁸ Tóth Zoltán József: *A magyar közjogi hagyományok és nemzeti öntudat a 19. század végétől napjainkig. Adalékok a Szent Korona-eszme történetéhez.* Szent István Társulat, Budapest, 2007. 173-176. o.

²³⁹ Tóth: i.m. 177-201. o.

²⁴⁰ Tóth: i.m. 202-203. o.

²⁴¹ Tóth: i.m. 204. o.

²⁴² 26/2000. (VII. 6.) AB határozat, említi: Tóth: i.m. 204. o.

²⁴³ L. az ún. Petrétei- féle alkotmánytervezet preambuluma. A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ALKOTMÁNYA (2006. június 21.) – tervezet, http://www.euroastra.info/files/Gyurcsaany-petretei-MSZP_alkotmanytervezet.pdf (letöltés ideje: 2014. augusztus 8.)

3. A Szent Korona az Alaptörvényben

Az – általam alapvetően annak tartott – előzmények áttekintése után a Szent Korona alaptörvényi megjelenítését mutatom be, azzal a céllal, hogy választ adjak arra a – dolgozat elején feltett – kérdésre, hogy mit is jelenthet, és milyen szerepet tulajdoníthatunk a jelenkori alkotmányjogban a magyar Szent Koronának.

A Szent Koronával először az Nemzeti Hitvallásban találkozunk, amely szerint: „Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.”²⁴⁴ Ezen alaptörvényi rendelkezés szerint – a Szent Korona-tanhoz hasonlóan – a Szent Korona az államot – és annak jogfolytonosságát – és a nemzet egységét, azaz a magyar állam polgárainak összességét testesíti meg. Felmerül a kérdés, hogy az Alaptörvény mely korszak államával keresi a jogfolytonosságot? Erre maga az Alaptörvény nem sokkal később megadja a választ, amikor kimondja: „Hazánk 1944. március tizenkilencedikén elveszített állami önrendelkezésének visszaálltát 1990. május másodiktól, az első szabadon választott népképviselő megalakulásától számítjuk. Ezt a napot tekintjük hazánk új demokráciája és alkotmányos rendje kezdetének.”²⁴⁵ Ezen rendelkezés alapján nem tudok másra asszociálni, minthogy a Nemzeti Hitvallás – korábban említett – historizáló rendelkezései a két világháború közötti Magyarországgal teremtenek egyfajta jogfolytonossági hidat. Ebbe a képbe beleillik a Szent Korona kiemelt szerepe; és a Szent Korona-tan korábban említett politikai döntésekhez felhasznált legitimációs funkciója. Emellett meg kell jegyezni, hogy a mai magyar politikai rendszer és az Alaptörvényt megalkotó kormánypártok semmilyen módon nem hasonlíthatóak össze a két világháború közötti korlátozott alkotmányos rendszerrel és az azt vezető politikai elittel. A Szent Korona az Alaptörvényben ezután már csak egy helyütt található meg: „Magyarország címere hegyes talpú, hasított pajzs. Első mezeje vörössel és ezüsttel hétszer vágott. Második, vörös mezejében zöld hármashalomban arany koronás kiemelkedő középső részén ezüst kettős kereszt. A pajzson a magyar Szent Korona nyugszik.”²⁴⁶

A Nemzeti Hitvallás és az Alaptörvény Szent Koronát tartalmazó rendelkezései alapján az alábbi következtetéseket tudom levonni. A jogalkotó véleményem szerint a Nemzeti Hitvallásban szereplő azon mondatával, hogy a Szent Korona megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét – közvetve ugyan –

²⁴⁴ Nemzeti Hitvallás

²⁴⁵ Uo.

²⁴⁶ Alaptörvény I) cikk (1) bek.

de beemelte a Szent Korona-tan egyik princípiumát az Alaptörvénybe, ezáltal már nem csak a jogtörténészeknek, de az alkotmányjogászoknak is vizsgálniuk és kutatniuk kell ennek a rendelkezésnek a pontos jelentését és szerepét. Ugyan szimbolikusnak tűnhet, de a címer és a rajta lévő Szent Korona – és annak alaptörvényi szerepeltetése – szintén meghatározó.

Összegzően megállapíthatom – és a dolgozat elején feltett kérdésemre válaszul adhatom –, hogy a Szent Korona Alaptörvényben való szerepeltetése egyáltalán nem idegen a magyar közjogi hagyományoktól. A középkor óta, mint az uralkodó koronája, majd az államot megtestesítő és szimbolizáló jogi személy beleivódott a magyar közjogi gondolkodásba, ami miatt méltán illeti tisztelet.²⁴⁷ Az Alaptörvényt megalkotó kormánypártokat – véleményem szerint – nem politikai háttérszándék, hanem ezen illő tisztelet megadása vezérelte, amikor a Szent Koronát belefoglalták az Alaptörvénybe.

²⁴⁷ Sente: *A historizáló...* 8. o.

VII. ÖSSZEGZÉS

Munkámban az Alaptörvény Nemzeti Hitvallását, és az R) cikk 3) bekezdésének lehetséges jelentéstartalmát vizsgáltam. Kutatásom fókuszában a történeti alkotmány lehetséges vívmányai álltak. A szakirodalom áttekintését követően megalkottam egy olyan fogalmat, amely véleményem szerint definiálja a történeti alkotmány lehetséges vívmányait és egy rendszert állítottam fel, amely álláspontom szerint lefedi e fogalmat. Ahogy azt korábban is írtam, ez a rendszer az én látásmódom szerinti; bővíthető, esetleg abból elemek kivehetőek, azaz a fogalom tartalma taxatív nem zárt.

Elemeztem a klasszikus hatalmi triászt és az azokkal kapcsolatos jogintézmények magyar vonatkozásbeli kialakulását és összevettem azokat a mai szabályozással. Megállapíthatom, hogy számos jogintézmény, amelyet a történeti alkotmány vívmányaként soroltam fel a XIX. században alakult ki és meghatározó szerepe volt és van a magyar közjogban. Pontosan ebbéli szerepük miatt egyfajta kapaszkodónak, támpontnak, ahogy korábban fogalmaztam „alkotmányos gyökérnek” számítanak.

A klasszikus hatalmi triász vizsgálatát követően a közigazgatás törvényességét és annak kialakulását vettem szemügyre, amely szintén a XIX. század jogi terméke, ma már evidencia és alapelvárás.

Munkámat az egyes – általam kiemelt – szabadságjog kialakulásával és helyzetének elemzésével folytattam, amely során megállapítottam, hogy ezek szintén a történeti alkotmány által kifejlesztett és biztosított jogintézmények, amelyek a többi vívmányhoz hasonlóan a XIX. századi alkotmányfejlődés eredményeként alakultak ki. Sajnos egyes korokban leértékelődtek, de ma a szerepük elvitathatatlan és megkérdőjelezhetetlen.

A XIX. században végbement nemzetiségek egyenjogúsítását talán egyesek számára kissé túlzónak tűnően, de a XX. században kialakult és elfogadott kisebbségi jogok előfutáraként határoztam meg, amelynek szerepe ma igen jelentős főleg a Kárpát-medencében. Ezért kapott helyet az általam a történeti alkotmány vívmányainak tartott jogintézmények sorába.

A köztársasági államforma és annak a történeti alkotmánnyal való kapcsolatának vizsgálata során megállapítottam ugyan, hogy sem 1918-ban sem 1946-ban nem volt még kartális alkotmányunk, és a köztársasági törvény ugyan visszautalt egy korábbi, kétségtelenül a történeti alkotmány részének számító jogszabályra, a köztársasági államforma, mint olyan

nem tekinthető a történeti alkotmány vívmányának, mert a történeti alkotmány szorosan összefonódott a királyság intézményével. Ez feloldhatatlan ellentét.

Munkámat a Szent Korona Alaptörvényben való megjelenítésének, lehetséges okainak vizsgálatával zártam. Nem kíséreltem meg a Szent Korona-tan kimerítő elemzését csupán vázlatos áttekintést adtam. Arra kerestem valamilyen kézzelfogható magyarázatot, hogy az Alaptörvényben miért is szerepel a Szent Korona. Itt egyértelműen leszögezhetjük, hogy véleményem szerint nem politikai háttérszándék, csupán a Szent Korona iránti tisztelet az, amely miatt az Alaptörvény említi.

Summa summarum az elemzett jogintézmények szerepe meghatározó és elvitathatatlan. Akár a szabadságjogok, akár a miniszteri ellenjegyzés ma is létező és fontos jogintézmények, amelyeknek az intézményi gyökerei a XIX. század alkotmányos vívmányai. Ezeket az intézményeket a történeti alkotmány fejlesztette ki és ismerte el. E vívmányok a történeti alkotmánnyal együtt, azáltal, hogy az Alaptörvény erről rendelkezik, értelmezési útmutatóként segíthetik a jogtörténészek mellett már az alkotmányjogászokat és a törvényhozót is, ha az kellő tisztelettel és következetességgel viszonyul ezekhez. Ezek az „alkotmányos gyökerek” az értelmezési útmutatáson túl garanciák is a hatalomgyakorlás – lehetséges – önkényével szemben, pont, azért mert a régi múltba nyúlnak vissza, magukban hordozva a XIX. századi magyar szabadelvűség és polgári átalakulás szellemiségét.

IRODALOMJEGYZÉK

- ❖ Béli Gábor: *A szentkorona-tan*. PTE-ÁJK Jogtörténeti Tanszék – előadásvázlat
- ❖ Chronowski Nóra – Drinóczi Tímea (szerk.): *Európai kormányformák rendszertana*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2007.
- ❖ Csink Lóránt - Frölich Johanna: *Történeti alkotmány és kontinuitás az új Alaptörvényben*. Közjogi szemle 2012. 1. sz.
- ❖ Deák Ferencz: *Adalék a magyar közjoghoz*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987.

<http://www.parlament.hu/documents/10181/56618/7.+sz%C3%A1m/56d05b8b-0f5d-40c3-a459-235aa057f344> (letöltés ideje: 2014.szeptember 27.)
- ❖ Ifj. Bertényi Iván: *Út a hatalomhoz. A miniszterelnökök kinevezése és bukása a dualizmus korában*. Rubicon 2014. 9. sz.
- ❖ Jakab András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2011.
- ❖ Jakab András: *Miért nincs Szükségünk második kamarára*. Politikatudományi Szemle XX/1. http://www.poltudszemle.hu/szamok/2011_1szam/jakab.pdf (letöltés ideje: 2014. április 12.)
- ❖ Jean Bérenger – Kecskeméti Károly: *Országgyűlés és parlamenti élet Magyarországon 1608–1918*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2008.
- ❖ Juhász József – Szőke István – O. Nagy Gábor: *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.
- ❖ Kardos József: *Apponyi Albert válaszai a nemzetiségi kérdésre*. http://www.habsburg.org.hu/files/konyvek/krausz_szvak_eletunk_kelet_europa_109-113.pdf (letöltés ideje: 2014. szeptember 4.)
- ❖ Maczó Ágnes – G. Nagy Ilián: *Új magyar alkotmány*. Budapest, 1995. <http://www.mkogy.hu/iromany/fulltext/00895txt.htm> (letöltés ideje: 2014. szeptember 4.)

- ❖ Marco Dani: *The 'Partisan Constitution' and the corrosion of European constitutional culture*. 2013. <http://www.lse.ac.uk/europeaninstitute/leqs/leqspaper68.pdf> (letöltés ideje: 2014. szeptember 17.)
- ❖ Mezey Barna – Szenté Zoltán (szerk.): *Európai alkotmány- és parlamentarizmustörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- ❖ Mezey Barna (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- ❖ Nagy Endre – Rácz László: *Magyar alkotmány- és közigazgatástörténet*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2007.
- ❖ *Országgyűlési napló*. 2014-2018. országgyűlési ciklus, Budapest, 2014. június 2. hétfő 6. sz.
- ❖ Petrétei József: *A köztársasági elnök felelősségéről*. In: *Az államfő jogállása I.* (Szerk. Csink Lóránt – Szabó István) Pázmány Press, Budapest, 2013.
- ❖ Petrétei József: *Az alkotmányos demokrácia alapintézményei*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2009.
- ❖ Petrétei József: *Magyarország alkotmányjoga II. – Államszervezet*. Kodifikátor Alapítvány, Pécs, 2013.
- ❖ Püski Levente: *A magyar felsőház története 1927–1945*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2000.
- ❖ Püski Levente: *Választási rendszer és parlamentarizmus a Horthy-korszakban*. In: *A magyar jobboldali hagyomány 1900-1948*. (Szerk. Romsics Ignác) Osiris Kiadó, Budapest, 2009.
- ❖ Rixer Ádám: *A történeti alkotmány lehetséges jelentéstartalmai*. Jogelméleti Szemle 2011. 3. sz. <http://jesz.ajk.elte.hu/rixer47.html> (letöltés ideje: 2014. április 7.)
- ❖ Romsics Ignác: *A 20. század képes története*. Rubicon Ház Bt. Budapest, 2008.
- ❖ Ruszoly József: *Újabb magyar alkotmánytörténet 1848-1949*. Püski Kiadó Kft. Budapest, 2002.
- ❖ Schanda Balázs – Trócsányi László (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba. Az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2012.

- ❖ Somogyvári István: *Magyarország történeti alkotmánya és a rendszerváltozást követő alkotmány-tervezetek*. <http://www.asz.hu/konyvfejezetek/2011/magyarorszag-torteneti-alkotmánya-es-a-rendszerváltozást-követő-alkotmány-tervezetek/mpe-2010-si.pdf> (letöltés ideje: 2014. június 8.)
- ❖ Sente Zoltán: *A historizáló alkotmányozás problémái – a történeti alkotmány és a Szent Korona az új Alaptörvényben*. *Közjogi Szemle* 2011. 3. sz.
- ❖ Sente Zoltán: *Bevezetés a parlamenti jogba*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2010.
- ❖ Sente Zoltán: *Kormányzás a dualizmus korában*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2011.
- ❖ Szili Katalin: *A Magyar Köztársaság alkotmánya*. 2011. <http://www.parlament.hu/irom39/02628/02628.pdf> (letöltés ideje: 2014. 09. 27.)
- ❖ Tóth Zoltán József: *A magyar közjogi hagyományok és nemzeti öntudat a 19. század végétől napjainkig. Adalékok a Szent Korona-eszme történetéhez*. Szent István Társulat, Budapest, 2007.
- ❖ Trócsányi László: *Az alkotmányozás dilemmái. Alkotmányos identitás és európai integráció*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2014.
- ❖ Varannai Zoltán: *Numerus clausus*. *Rubicon* 1997. 1. sz.
- ❖ Zétényi Zsolt: *A történeti alkotmány időszerűsége*. <http://nja.hu/publikaciok/publikaciok/a-torteneti-alkotmany-idoszerusege.jog> (letöltés ideje: 2014. július 7.)

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK ÉS ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI HATÁROZATOK JEGYZÉKE

Magyarország Alaptörvénye

1848. évi III. törvénycikk

1848. évi IV. törvénycikk

1848. évi XVIII. törvénycikk

1848. évi XVIII. törvénycikk

1848. évi XX. törvénycikk

1867. évi VIII. törvénycikk

1868. évi XXX. törvénycikk

1868. évi XXXVIII. törvénycikk

1868. évi XLIV. törvénycikk

1869. évi IV. törvénycikk

1874. évi XXXIV. törvénycikk

1875. évi I. törvénycikk

1878. évi V. törvénycikk

1889. évi XVIII. törvénycikk

1895. évi XLIII. törvénycikk

1901. évi XXIV. törvénycikk

1907. évi XXVII. törvénycikk

1912. évi LXIII. törvénycikk

1916. évi XVII. törvénycikk

1917. évi XI. törvénycikk

1920. évi I. törvénycikk

1921. évi XXV. törvénycikk

1924. évi IV. törvénycikk

1928. évi XIV. törvénycikk

1938. évi XV. törvénycikk

1938. évi XVII. törvénycikk

1939. évi II. törvénycikk

1939. évi IV. törvénycikk

1941. évi XV. törvénycikk
1942. évi VIII. törvénycikk
1946. évi I. törvény
1989. évi XXXII. törvény
2000. évi I. törvény
2010. évi XLIII. törvény
2011. évi CLXI törvény
2012. évi XXXVI. törvény
2014. évi XX. törvény

1394/1873. BM rendelet
1508/1875. BM rendelet
125 000/1902. BM rendelet
126 000/1902. BM rendelet
7430/1913. BM rendelet
6357/1920. ME rendelet
77000/1922. BM rendelet
4800/1923. ME rendelet
110 478/VII. vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet

47/2010. Ogy. határozat

31/1997. (V.16.) AB határozat
26/2000. (VII. 6.) AB határozat
47/2007. (VII.3.) AB határozat
33/2012 (VII. 17.) AB határozat